

NELLIE VAN KOL

APHORISMEN

TWEEDE DRUK, MET INLEIDING VAN N. v. K.

NEDERLANDSCHE BIBLIOTHEEK

WB

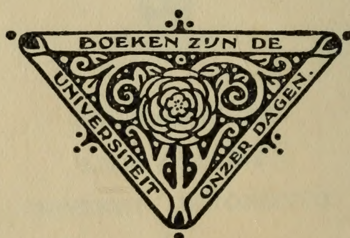
APHORISMEN

Gerrit de Groot

NEDERLANDSCHE BIBLIOTHEEK

ONDER LEIDING VAN L. SIMONS.

UITGEGEVEN DOOR:
DE MAATSCHAPPIJ VOOR GOEDE EN
GOEDKOOPE LECTUUR · AMSTERDAM

WILM KLU[illegible]

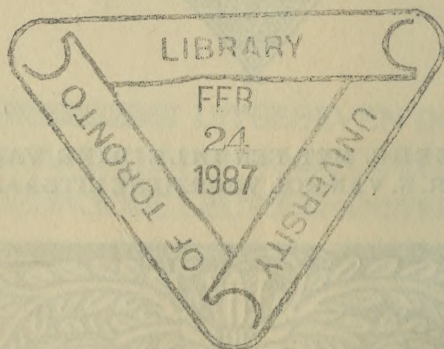
NELLIE VAN KOL

APHORISMEN

VERZAMELD DOOR
JOHANNA DORRÉ

TWEEDE, MET EEN INLEIDING VAN
MEVR. N. VAN KOL VOORZIENE UITGAAF

LIBRARY
FEB
24
1987
UNIVERSITY
OF TORONTO

VOORAF

Toen Mevrouw NELLIE VAN KOL de redactie van *De Vrouw* had neergelegd, heeft een harer dankbare lezeressen uit sommige harer artikelen een bloemlezing samengesteld van hare uitspraken over opvoeding, enz. —

„Hoe open, eerlijk, warm-gevoeld — aldus uitte zich mej. DORRÉ — waren hare opstellen, daarin neergeschreven; hoe menigeen heeft zij de hand gereikt om hem te helpen zich te verheffen boven al wat onwaar, sleur en conventie is — en hoevelen hebben zich gekoesterd in het vriendelijk licht, dat zij op verschillende toestanden liet vallen. Ongetwijfeld moet het voor velen harer trouwe lezers een groot gemis zijn dat „NELLIE" opgehouden heeft tot hen te spreken." Vandaar deze verzameling, waaromtrent de vervaardigster de hoop uitsprak:

„Mogen hare heldere, mooie gedachten weerklank vinden in veler harten, en daarmede haar eigen woorden verwezenlijkt worden:

„Wanneer een goede gedachte, een leven-liefde-geluk-verspreidende gedachte tot u komt, neem haar dan op in uw ziel en geef haar groeiruimte."

Het boekje, uitverkocht, was op een fondsveiling in onze handen overgegaan, en wij meenden dat een herdruk van deze gedachten over opvoeding van onze landgenoote nog velen welkom zou wezen.

Hoe Mevrouw Van Kol zelf, na haar ziele-evolutie, thans denkt over dit vroegere werk van haar, vinden onze lezers in haar hierop volgende woorden en in enkele aanteekeningen. Dat deze haar veranderde levensbeschouwing de waarde van haar vroegere Gedachten niet vermindert voor wie zelf bleven waar zij vroeger stond, is duidelijk; doch het spreekt van zelf dat we, ook juist daarom, allerminst Mevrouw Van Kol's goed recht om van haar nieuwe inzicht te getuigen, mochten beperken.

REDACTIE WERELD BIBLIOTHEEK.

BIJ DEN TWEEDEN DRUK

De mededeeling van den Heer L. Simons, dat hij op een fondsveiling het auteursrecht van het boekje „Graankorrels" had gekocht en hiervan een herdruk wilde geven (onder gewijzigden titel) in de Ned. Bibliotheek, was voor mij een verrassing. Maar geen aangename. Ik hecht zoo bitter weinig waarde meer aan mijn werk uit een tijdperk dat achter mij ligt als iets afgeslotens, iets dat mij niet meer aangaat, — dat ik voor mij zulk een herdruk niet verlang.

De Heer Simons had de beleefdheid mij in deze heruitgave te kennen, en mij in de gelegenheid te stellen enkele wijzigingen aan te brengen. Te *wijzigen* vond ik er niet veel in, maar enkele gedachten, die mij om inhoud of zegswijze te zeer misvielen, heb ik geschrapt; en liefst had ik *alles* geschrapt.

Waarom? Heb ik mij te schamen over mijn werk van tien, vijftien jaar her? Niet in het minst. Eerlijk heb ik altoos het goede gewild, en ik durf zeggen dat geen ander verlangen mij dreef, dan het kleine voor mij bereikbare deel der menschheid te dienen met mijn bescheiden gaven. Moge, hetgeen ik toen dacht en de wijze waarop ik het zeide, nù niet meer mijn volle instemming hebben, ik dacht en sprak te goeder trouw.

Neen — het is het tijdperk-zelf, het oude bestaan met zijn tobben en wroeten en peinzen en droomen, waarop ik thans terugzie als op iets duisters en chaotisch, iets waartoe ik voor niets ter wereld zou willen terugkeeren. Het was een schermen in de lucht, een rondtasten in den nevel, een zoeken van lafenis in „gebroken bakken, die geen water houden" (Jes. 2:13), een rond-tobben op de grenzen van het Koninkrijk dat daar, aan den anderen kant der onoverbrugde kloof, lag in den stillen glans der Eeuwigheid en de majesteit der onaantastbare Heiligheid, — noodend en lokkend ook mij; — maar ik zag het meer als een fata morgana dan als een

wezenlijkheid. Als zoovelen, vermoedde ik niet hoe dichtbij — èn hoe veraf dat Koninkrijk lag. Dichtbij voor degenen die den Weg er toe willen inslaan: Christus. Veraf voor degenen die dien Weg loochenen, en meenen dat zij er kunnen komen in eigen kracht.

God zij geloofd en gedankt: ik heb mij verootmoedigd, ik heb Jezus Christus aanvaard, en Hij heeft de diepe kloof overbrugd en mij binnengeleid in Gods Koninkrijk. Ik versta het nu omdat ik het belééf: „Die den Zoon heeft, heeft het Leven; die den Zoon niet heeft, heeft het Leven niet" (Joh. 5:12).Wàt hij hebben moge, — niet Het Leven dat er straalt en vloeit en golft in het Koninkrijk Gods. Ik werd geacht véél te hebben terwijl ik daar rondtastte in den nevel, en velen zagen vol vertrouwen tot mij op als tot iemand die het wist; — maar ik had niets en was niets en wist niets, — dat zie ik nù. En van uit dat stille en toch zoo levende Koninkrijk, dat zijn stralen vèr uitzendt in den nevel aan gene zijde van de kloof, om te getuigen van zijn aanwezigheid en zijn wezenlijkheid, — van uit dat stille, vredige Koninkrijk zie ik nu dat vroegere bestaan met àl zijn willen en streven en pogen als iets zoo onwezenlijks, zoo vaags, zoo verlorens. Want het is *niet*, zooals velen konden en ook wel zullen meenen, mijn denken en streven en zoeken van toen, dat mij het oversteken der kloof gemakkelijk maakte. O neen! De zedelijk meest verfijnde humanist en de in zonden diepst verzonkene, — als zij staan op den rand der kloof is er voor beiden slechts één en dezelfde weg die hen er òver voert, en dat is Christus. En het is niet het zedelijk karakter dat zij in deze wereld droegen, maar de wijze waarop zij Christus aanvaardden, die bepaalt of zij in dat Koninkrijk zullen behooren tot de *eersten* of tot de *laatsten*.

Reeds leef ik het leven Gods, omdat ik mag getuigen: „Niet meer ik leef, waar Christus leeft in mij" (Gal. 2:20). En niet meer verre ben ik, bijna zestigjarige, verwijderd van het tijdstip waarop mijn aardsche tabernakel zal worden afgebroken, en ik zien zal, van aangezicht tot aangezicht, en niet meer als nu, door een ondoorzichtig glas. En dáárom

ligt het oude bestaan achter mij als iets onwezenlijks, iets dat niet meer tot mij behoort: „Zoo dan, indien iemand in Christus is, die is een nieuw schepsel: het oude is voorbijgegaan, ziet, het is alles nieuw geworden" (2 Kor. 5:17). Tegen de vreugde dier verzekerdheid verdwijnt alles in het niet wat de wereld geven kan, — óók in den vorm van waardeering van mijn persoon en werk.

Zoo ga dan dit boekske wederom de wereld in — argeloos en rein, maar meer ook niet. Want in waarheid: van het verderf mijns naasten is mijn geweten vrij *omdat* ik, rondtastend in den nevel, de duisternis toch niet liefhad maar zocht naar het licht. Er staan dingen in die ik nu nòg kan onderschrijven; menige wenk kan hem of haar te stade komen, die nog wijsheid van menschen behoeft. Maar — meer dan *humanisme* geeft het niet; de weemoed van het agnosticisme werpt er een floers over de blijmoedigheid van het „goede geweten" en het „nuttig werkzaam zijn". Het *Leven* zult gij er niet in vinden, en dus ook niet de jubelende *Vreugde* der verzekerdheid: dat „hoogte noch diepte noch eenig ander schepsel ons zal kunnen scheiden van de liefde Gods, welke is in Christus Jezus, onzen Heer!"

NELLIE.

Voorschoten, Maart 1911.

APHORISMEN

Wie meent dat ik ooit eenig artikel schrijf als regel van handelen, als kort begrip eener paedagogische wijsheid, die miskent mij. 1

Wanneer een goede gedachte, een leven-liefde-gelukversprei- 2
dende gedachte tot u komt, neem haar dan op in uw ziel en geef haar groeiruimte.

Daden, uit gewoonte of navolging verricht, zijn als de onbe- 3
werkte stof, de doode materie van het karakter.

Het zal mij later een groote teleurstelling wezen, als mijn 4
kinderen de zedelijkheid zouden eerbiedigen uit conventie; een groote vreugde als zij de conventie zullen loochenen uit zedelijkheid.

Helaas, van die reinheid des harten, die alles omvat wat 5
vorsten en volkeren noodig hebben om met elkander tevreden te zijn en elkander gelukkig te maken, namelijk: wijsheid, waarheid, liefde tot het recht, en liefde tot elkander — zijn wij nog verre, verre verwijderd.

Uw eigen ziel, z ij zal u eenmaal leeren dat wèl degeen die on- 6
recht lijdt, mag berusten in het onrecht dàt hij lijdt; maar dat niet degeen die onrecht doet, mag volharden in dat onrecht òmdat hij dat reeds zoo lang deed.

7 Altoos hebben allen die in de wereld leefden, hun eigen doeleinden trachten te dienen; — vandaar die bloedige botsingen van zelfzucht en belangen, die haat en die wraakzucht, dat uitwisschen van misdaad door misdaad, van bloed door bloed. Slechts zij die tot zichzelf inkeerden, hebben diep in hun binnenste dezelfde waarheid gevonden: „Zweer de zelfzucht af, en stel u in dienst van het goede."
De ééne wijze noemde het goede: God; de andere: Recht; een derde: Waarheid; maar allen stemden zij dààrin overeen: dat het een ideaal is, in dienst van hetwelk men zijn zelfzucht moet afleggen.

8 Hij, wiens overtuiging wankelt bij het zien van de tranen zijner vrouw of het hooren van de kreten van zijn kind, is geen verachtelijk mensch; maar hij is geen overtuigingsheld, hij moet niet poseeren voor apostel.
Wie van zich zelven niet gelooft dat hij, waar noodig, de kracht zal hebben om zijn liefste en beste te offeren op het altaar van roeping en hoogeren plicht, — die sluite zich op in het enge leven, en weze daarin de brave burger, de teedere huisvader, de edele, eerlijke, innig-goede mensch, — doch neme geen apostolaat op zijn te zwakke schouders.

9 Hoevelen onder degenen, aan de oefening van wier zintuigen en geestvermogens jaren tijds en sommen gelds werden besteed, hebben een ziel, geoefend en eenvoudig genoeg om te kunnen en te willen lezen in een andere menschenziel?

10 Waar wij weten of hooren van moeders, die niet beantwoordden aan de eischen eener modern-beschaafde opvoeding, maar die liefhadden en wisten wat plichtsvervulling en zelfverloochening is, — laten wij daar zorgen dat wij met onze meerdere wetenschap niet behoeven beschaamd te staan tegenover die eenvoudigen!

Voor mij behoort het sprookje tot de werkelijkheid, zooals de geur behoort tot de bloem. Waar de bloem is, zouden wij desnoods den geur kunnen missen; maar we nemen hem er dankbaar bij aan; ja, wie van geuren houdt neemt zelfs den geur zonder bloem ....Maar dàt kàn ontaarden in weelderigheid.... 11
Deze wijsheid is dieper dan men denkt.

Gij kent die redeneering zeker wel — die, ik zou haast zeggen pijnvolle redeneering — welke tracht te betoogen dat de hoogste adeldom van de ziel tevens de hoogste zelfzucht is. 12
Waartoe echter dat gespeel met woorden?
Wanneer een mensch in waarheid tracht zich zelf het laatst lief te hebben, dan is hij daardoor gelukkig, ja; maar hij máákt ook gelukkig, en daarmee vervult hij de hoogste zedewet.

Wat maakt iemand tot een flap-uit ? Ten eerste zijn ondiepte, zijn armoede van geest, zijn gebrek aan wijsheid en zelfbeheersching, in één woord: zijn onbeduidendheid. En dezulken zijn even weinig te benijden als een blaasbalg, die als hij een beetje wind heeft uitgeflapt, óók volkomen leeg is. 13
Het tweede wat menschen tot flap-uiten maakt, is het kinderlijk vertrouwen, de argeloosheid van het hart, dat geen kwaad vermoedt omdat het geen kwaad wil. Die soort van flapuitigheid kan samen gaan met groote diepte. — Doch ze worden benadeeld, die onnoozelen, die in hun ijver voor de zaak vergeten dat de wereld vol lompige gauwdieven en welgekleede kleptomanen is!

Zoo als de smart om verlies, zoo moet ook het haken naar bezit worden verwerkt in eigen Zelf. 14
En dat laatste is wellicht moeilijker dan het eerste.

Waarom spreekt men van b e p r o e f d e vriendschap en van b e p r o e f d e liefde? 15

Omdat vriendschap en liefde ieder uur van den dag met wonden en dood worden bedreigd, als zij die ze koesteren niet bereid zijn tot steeds nieuwe offers van eigen willen en begeeren, groote en kleine; van die kleine — die soms zwaarder zijn te brengen dan de groote.

16 Geen menschelijke verhouding, hoe warm en innig ook, gééft het geluk; geen eenzaamheid, hoe koud en hard ook, verbiedt het geluk; en menige eenzame die zijn Zelf vond, is rijker aan geluk dan zij, die in twéé- of méêreenheid het leven doorwandelen.

17 Eenzamen!
Ik vond ze onder de ziels-aristocraten, die als fiere ceders staan op hooge bergen, en ik vond ze onder 't menschenmos, dat nederig groeit en bloeit op de meest verborgen plaatsen. En ik vond ze, eenzaam uit menschenliefde, — als Jezus; eenzaam uit allerhoogsten ideeën-ijver, als Paulus; eenzaam uit plichtsbesef, uit zelfvergetenheid; eenzaam ook door uitwendigen drang van verlatenheid, onbegrepenheid, trouweloosheid, menschelijke boosheid, — maar dit alles gedragen met fierheid en geduld; en ik vond hen niet ongelukkig in hun eenzaamheid — want ze hadden hun Zelf gevonden.

18 Wee den man die een vrouw, de vrouw die een man, de mensch die een vriend, een vertrouwde, een makker zoekt. Wee alle die, zeg ik. Want wat men zoekt, daaraan stelt men zijn eischen; dat moet beantwoorden aan een vooraf bepaalde opvatting. Wat men zoekt en meent te vinden, dat stelt dikwijls te leur zoodra men het door en door kent.
Zulke schatten moet men vinden, als bij toeval; er tegen aan loopen en ze grijpen.

19 Voor ieder zalig oogenblik waarin twee menschen tot de ontdekking komen dat ze elkaar verstaan, komt een ander

oogenblik , smartvol, waarin men ervaart dat volkomen één-zijn niet mogelijk is, in dit leven althans niet; en dat menschenzielen, in haar diepste diepten, afgezonderd liggen en alléén.

Zoek vroegtijdig uw Zelf. 20
Uw Zelf zal u met zachte woordekens, als een teedere moeder, troosten wanneer gij verdriet hebt; het zal u met strenge eerlijkheid laken, ja het zal u geeselen met roeden, wanneer gij het slechte wenscht of doet. Uw Zelf is een vriend in de eenzaamheid, en uw schutsengel in het gewoel der wereld.

Het over en weer toevertrouwen van „geheimen" is het doen 21
van schoolmeisjes; het vorschen naar iemands geheimste gevoelens uit louter nieuwsgierigheid, is kleingeestig en kan kleinhartig zijn; maar natuurlijk en menschelijk is het uitlokken van vertrouwen door uw geheele manier van zijn, die voor den vertouwen-schenkende een waarborg is dat gij nòch vleien zult nòch misbruik maken, maar deelnemen aan wat hem beweegt, en eerlijken raad geven waar die gewenscht wordt.

Er i s veel humbug in de kunst, tegenwoordig. Er moet veel 22
humbug zijn, nu 't zoo moeilijk wordt zich van de massa te onderscheiden, en tal van menschen zich liever van de massa onderscheiden, dan zich dienend in de massa verliezen, — welk laatste toch hooge wijsheid is.
Maar het woord „wijsheid" is u i t de mode, en de woorden „kunst" en „mooi" zijn er i n.

Tot de „reinheid van hart" behoort de klare, strenge, scherpe 23
blik in ons zelven, waardoor wij met schaamte erkennen, dat veel wat de wereld in ons prijst inderdaad niet zoo prijselijk is: — dat onze goedheid soms vermengd was met lafheid of

eerzucht of zelfzucht of berekening; — maar ook de troostvolle overtuiging, dat veel wat de wereld in ons misprijst, waarom zij ons tuchtigt en geeselt en uitwerpt, voor ons zedelijk bewustzijn niet zóó slecht is als zij meent.

24 Wien het werkelijk te doen is om de kroon der overwinning, wie werkelijk streeft naar die innerlijke volmaking, waartoe ik weet niet welke macht de individuen en de heele menschheid drijft, — dien leidt èn onverdiende lof èn onverdiende blaam tot de waarheid: dat ons eigenlijke leven ligt in de diepten onzer ziel; dat dáár ook onze éénige rechter woont; dat wij dáár, en dáár alleen, de wetten hebben te zoeken die ons in- en uitwendig leven moeten regelen, — benevens den eenigen maatstaf waarmede wij de daden onzer medemenschen mogen meten. Staande met dien maatstaf voor den broeder of de zuster over wiens daden wij een oordeel zullen vellen, zullen wij uitroepen: „Mijn maatstaf is te kort: ik kan daarmede de diepten waar de roerselen uwer ziel liggen, niet peilen; ik oordeel u niet, — oordeel gij u zelf! Maar in mijn ziel staat de wet der liefde gegrift, — en liefhebben zal ik u zóó als gij zijt, opdat wij beiden mogen komen tot de volmaking die ons doel is."

25 Indien*) er een eeuwige Rechter is, die de vierschaar zal spannen over hetgeen wij in dit leven deden, dan zal deze ons niet in rekening brengen het kwaad dat anderen brouwden uit ons goed-willen en goed-doen, maar wèl het goede dat wij ongedaan lieten, uit angstige berekening van de mogelijke bij-gevolgen.

26 Ons nageslacht moet beter worden dan wij. Het moet niet worden opgevoed tot egoïsten, die elken toestand goed vinden waarbij zij voordeelen behalen kunnen, maar tot altruïsten,

*) Indien! Nù weet ik wel beter! Maart 1911.

die de gedachte niet van zich k u n n e n afzetten: „En mijn broeder dan?”

Geestelijke verhoovaardiging op „reinheid” die volstrekt niet altijd verdienste is; afgunst op schoonheid, jeugd, bevalligheid in onze zusteren; onverschilligheid jegens alles wat er ligt buiten de enge sfeer van ons huis, — dat alles maakt ons, vrouwen, tot elkanders ergste vijandinnen en plaaggeesten, in plaats van tot elkanders natuurlijke beschermsters en vriendinnen. 27

Alle menschenwerk is onvolmaakt, maar een bedoeling kan volmaakt zijn. Waar dus het gronddenkbeeld eener zaak uw volkomen instemming wegdraagt, blijf daar niet te lang bij bijzonderheden stilstaan. 28

Het huwelijk is niet a l t ij d en niet u i t e r a a r d de kweekbodem waarop de natuur der vrouw zich tot haar volle ontwikkeling ontplooit. 29

Wij menschen zijn in onze wijsheid wel eens een beetje beredderziek, en 't is de vraag of o n z e beraddering de onvoorwaardelijk beste is, en of het voor doeleinden die wij niet begrijpen, mogelijk niet zeer goed is: dat de doodgewone natuur soms sterker is dan de allerbeste leer? 30

Gelukkige kinderen zijn het, die uitsluitend bij de moeder bevrediging vinden voor de behoeften van ziel en zinnen; die niet met een hartje vol onbegrepen verlangens en onvervulde wenschen ronddwalen in een koude wereld, zoekende zij weten niet wat, zelven niet wetende wat hun scheelt of ontbreekt; totdat, indien het toeval hun gunstig is, een lieve 31

juffrouw op school of een andere hartelijke vrouw, verstaande van welken honger die zoekende oogjes spreken, zachtkens de hand legt op hun hoofdje, of een kus drukt op hun lipjes. En dàn eerst weten ze wat hun ontbrak; en al de liefde van hun kleine hart gaat uit naar degene, die hun één droppel schonk uit den beker vol zoets, waaraan de anderen, de gelukkigen, naar hartelust zwelgen.

32 De gestorven moeder, die in de korte spanne haars levens haar kinderen koesterde met de zonnestralen en drenkte met de dauwdruppelen harer liefde, is ook in haar graf nog een betere opvoedster en trouwere vriendin, dan de lang levende die het hart harer kinderen liet verstijven in gebrek aan liefkoozing.

33 Allerlei omstandigheden, karaktertrekken, opvoedkundige drogredenen, averechtsche vroomheid, kunnen er een moeder toe brengen lief te hebben zonder lief te koozen. Maar de kinderen, naïeve zinnewezens als zij zijn, begrijpen die bloesemlooze liefde niet, en keeren zich af van de moeder die hen in hun diepste wezen onbevredigd laat. En te laat, wanneer het kwaad niet meer te herstellen is, bemerkt de moeder soms dat de natuur gaat boven de leer, en dat de zon en de dauw het beter weten en beter doen dan wij menschen.
Laten wij wezen als de zon en de dauw, warm en weldadig!

34 Het „ieder voor zich en God voor ons allen" is voor nog maar àl te veel menschen, groepen en partijen, het kort begrip hunner levenswijsheid, en voor heel de maatschappij een steeds vloeiende bron van diepe ellende, een steeds werkzame oorzaak van gistingsprocessen, die wel eens op gevaarlijke ontploffingen konden uitloopen.

35 Er is wijsgeerig pessimisme, zoowel als gemoeds-pessimisme. Deze ziekte is, geloof ik, een beetje in de mode. Wel is zij

bij sommigen echt; maar in zeer veel gevallen zou zij wellicht te genezen zijn door het eten van bruinbrood in plaats van warme kadetjes, of het drinken van limonade in plaats van zware bieren en wijnen.

Een blijmoedige stemming is een groote draagkracht; en het is pleizierig omgaan met menschen die oog hebben voor den lichten rand rondom de zwartste wolken. 36
Wij zijn nu eenmaal op de wereld, en bij veel wat ons neerdrukt is er toch ook veel dat ons opwekt en verheft.

Eerlijk durven uitkomen voor zijn gedachten en elkander daarvoor niet verketteren, — wat een ideaal! En mèt God of zònder God begrijpen dat er in de wereld praktisch goed werk te doen is voor alle hoofden, handen en harten, — is het niet wonderlijk, niet troostvol en schoon, dat ieder zijn gemoedsleven zou kunnen leiden, en allen te zamen tòch gemeenschapswerk zouden kunnen verrichten? 37

De opvoeding, beter en wijzer wordend bij ieder geslacht,*) is ten slotte de eenige blijvende dam, die er op te werpen valt tegen allen menschelijken hartstocht, tegen alle uit zelfzucht en teugelloosheid voortvloeiende ellende. 38

Laten we toch niets a priori veroordeelen als dwaas, onmogelijk of onwaar; geven we een ieder het recht om op zijne wijze waarheid te zoeken; d e waarheid is één en ondeelbaar; 39

---

*) ? Ik wil en mag anderen hun geloof in de kracht der „opvoeding" niet ontnemen; te minder, daar een goed-zedelijke opvoeding toch altoos iets van betrekkelijk groote waarde blijft. Maar ik voor mij geloof niet meer onvoorwaardelijk in opvoeding, zelfkennis, vinden van het Zelf, en al dat *schijn*licht dat ik vroeger voor *licht* hield. „Bekeering tot Christus, wedergeboorte uit den Heiligen Geest," — ziedaar het eenige wat mij ten slotte proefhoudend is gebleken. Maart 1911.

in háár moeten dus eenmaal alle denkwegen te zamen komen, om het even of ze haar oorsprong namen in de wetenschap der materie die van geen oergeest weten wil, of in het onderzoek naar dien oergeest, die zich aan zoovelen onwederstaanbaar opdringt.

40 De waarheid omvat alles, dus óók den geest, dus óók de stof. Waarom zou de tijd verre zijn, en het feit onmogelijk, dat twee ernstige zoekers, schijnbaar antagonisten, elkander ontmoetten in den tempel dier waarheid, die a l l e r oogen opent voor a l l e s ; óók de oogen der antagonisten — voor het feit dat zij eigenlijk niet elkanders antagonisten waren, maar elkanders supplementen in het schoone harmonisch geheel?

41 Waar ernst en liefde de drijfveeren zijn, daar zie ik geen antagonisme, nòch in de wetenschap, nòch in het geloofs- of gemoedsleven. Daar zie ik niets dan convergeerende stralen, niets dan de Eeuwige Waarheidszon, die ons allen tot zich lokt.*)

42 Laten we ons zelven en onze kinderen leeren dat het de bedoelingen, de verborgen beweegredenen zijn, die onze daden maken tot slechtheden; dat men dus ongehuwde moeder wezen kan en rein, terwijl het fatsoenlijkste huwelijk de bezegeling kan wezen van gemeenheid.

43 Vrouwen optredend voor vrouwen; sterkeren voor zwakkeren; door kracht of toeval staande geblevenen voor haar die de

---

*) Maar waarvan velen zich afwenden, zoodra het blijkt dat die zon staat in het middelpunt van het Koninkrijk Gods, dat dit Rijk door een diepe kloof is gescheiden van de natuurlijke wereld, en dat deze kloof door niets anders is te overbruggen dan door de wedergeboorte. — Men leze Henry Drummonds „Natural Law in the Spiritual World," waarvan Dr. A. W. Bronsveld een Hollandsche vertaling gaf (bij Bolle te Rotterdam), die reeds een tweeden druk beleefde. Maart 1911.

wereld „gevallenen" noemt, — en dat zonder een zweem van brave neerbuigendheid, zonder zalvende vertoogen, zonder aanzien des persoons, enkel en alleen uit liefde, rechtsgevoel en solidariteit, — het behoort voor mij tot de sterkste bewijzen voor en de edelste vruchten van het zich baanbrekend gemeenschapsgevoel dat onzen tijd kenmerkt.

Ik beschouw het als een der voorrechten van onzen tijd, 44
dat dank zij der steeds vorschende wetenschap, de stof voor ons geestesoog steeds fijner, steeds doorzichtiger wordt; dat zij al het logge verliest dat zij eenmaal kon hebben in de schatting der onkunde, en dat zelfs het louter materialistische streven om te bewijzen dat a l l e s stof is, niets dan stof, medehelpt om de stof te maken tot den doorzichtigen sluier, door al wiens fijne mazen de Eeuwige Geest heen straalt.

Onze zeden oordeelen streng over het onervaren meisje dat 45
zich door een mooiprater om den tuin laat leiden; maar zij prijzen als fatsoenlijk de wijze maagd, die zonder liefde trouwt „om geborgen te zijn."

Het is inderdaad een groote troost voor leeken, vooral voor 46
tal van vrouwtjes-leeken die soms zooveel tijd moeten verdoen aan soepkoken en kousenmazen, dat de ware wijsheid, de vrucht van alle wetenschap, gevonden kan worden buiten alle geleerdheid om, in de ziel die ons aller eigendom en vademecum is; dezelfde ziel waaruit Socrates en Plato en tal van andere ongegradueerden, de groote wijsheid hebben geput waarop de menschheid nog steeds teert, en die zij wel doorgronden maar niet veranderen, wèl bevestigen maar slechts noode verrijken kan.

O Moeders, hebt uw kind'ren lief, en laat 47
het hun aan warme kussen nooit ontbreken.
Wie weet wat leed, wat kou hun 't leven brengt,

en hoe zij vruchtloos zullen hunk'ren naar
een hart dat hen verstaat en voor hen klopt!
Gelukkig wie aan d'aanvang zijner baan
een Moeder ziet, een Englenbeeld gelijk,
en in de schaduw van wier Serafsvleug'len
hij veilig wandelt tot aan 't eind zijns weegs.
Wàt hem het lot ontzei, uw liefde niet,
o Moeder! Moeder, éénge Engel die
zich zijner ooit erbarmde!

48 Geen slechte daad, geen slechte gedachte, of zij brengt haar onvermijdelijke straf mede, een straf die soms lang genoeg duren en zwaar genoeg drukken kan; maar ook geen vonkje van wezenlijke liefde dat in de duistere ziel heeft gegloord, geen lichtstraal van rein gevoel die geblonken heeft in het meest verworpen leven, of dáárin ligt de kiem van de eindelijke volmaking, van de onuitputtelijke zaligheid die ons aller bestemming is.

49 Wat ik tegen het huwelijk heb is niet dat het twee liefhebbende zielen bindt voor het leven, — dat waren ze reeds door hun liefde, indien die echt was. Ook niet dat het aan de ouders bepaalde verplichtingen oplegt jegens hun kroost: zedelijk voelende menschen erkennen en vervullen die zonder dat wel. Wat ik er tegen heb, is vooreerst: de vernederende positie waarin de huwelijkswet de vrouw plaatst tegenover den man, en, ten tweede, de afschuwelijke speculatie die er in de wereld mee gedreven wordt, benevens de eigengerechtige houding die het velen doet aannemen tegenover de ongehuwde moeder en het buitenechtelijk kind; om niet eens te spreken van de overdreven zedelijke beteekenis die er aan wordt gehecht. Dàt zijn mijn grieven; en die zijn zóó groot, dat ik soms zéér in verzet kom tegen het bestaande, niet o m d a t het bestaat, maar omdat het door de meesten gemaakt wordt tot iets laags en slechts, wat het volstrekt niet behoeft te zijn.

Groote gisting kenmerkt onze eeuw. De verzoening tusschen 50
stoffelijke wetenschap en geestelijke strevingen, tusschen het wiskundig bewijsbare en het occulte, heeft nog niet plaats gegrepen, ofschoon men den indruk krijgt dat zij elkander onwederstaanbaar naderen, en plotseling, eer iemand het vermoedt, ineen zullen smelten. Doch zoolang deze verzoening, deze inéénsmelting, niet heeft plaats gehad, is het wijs dat de een den ander niet dwinge, dat men ieder zijn vrijheid late, dat materialisten te eener en occultisten en religieuzen ter anderer zijde streven naar waarheid en klaarheid, en dat zij elkander als broeders de hand reiken op dit ééne gebied: vermeerdering van de som van het mogelijke geluk der levende en der toekomstige geslachten.

Zóóver is het gekomen in onze wereld, dat menschen met 51
een eenigszins fijn gevoel niet meer argeloos durven genieten van de rechtmatige vreugden des levens; dat alle onschuldig genot voor hen den bitteren bijsmaak heeft van het ,,voorrecht;" ja, dat zelfs de aesthetische voldoening hunner menschelijke behoeften hen drukt als een misdaad, — omdat daar ginds, niet op den achtergrond, neen overal om ons heen, vlak naast onze deur, de breede schare krioelt dergenen, wier stage metgezellen zijn: de honger, de ellende, de ontbering, de wanhoop, de misdaad.

Ik verwacht zeer veel van een algemeenwording van dat ont- 52
zettend gevoel van: ,,Waarom heb ik het goed en lijdt mijn broeder armoe?" Dat gevoel is als 't ware de smartelijke geboortekreet der solidaire menschenliefde, de eerste openbaring van ernstige bekommernis om onze broederen. Om het van ons af te schudden zullen wij geen feesten en bazaars gaan bijwonen uit philantropie, maar al de kracht van ons denken en willen en doen inspannen, om de oorzaken der misstanden op te sporen en uit den weg te ruimen.

Eert in uw kinderen de persoonlijke vrijheid. 53

Bezwaart hen niet met tal van geboden en verboden, eischt niet van hen dat zij zullen zijn een verkleind beeld van ons eigen, oneenvoudig, onoprecht, zelfzuchtig, door allerlei invloeden bedorven, althans bezoedeld, bestaan; maar geeft hun de gelegenheid, hun aangeboren aard in vrijheid te ontplooien en te vormen. Dit is trouwens de eenige wijze waarop gij uw kind kunt leeren kennen, het eenige middel om te weten te komen wat er voor de toekomst van hem te verwachten is, en wat er van uwe zijde te doen valt om die verwachtingen te helpen verwezenlijken.

54 Ik zou wel eens willen weten of er op de tien ouders zes zijn, die hun kinderen werkelijk k e n n e n. Ik betwijfel het, omdat de opvoeding doorgaans van de geboorte af aan wordt opgevat als iets p o s i t i e f s, terwijl zij in de zes tot zeven eerste jaren zuiver n e g a t i e f behoort te zijn. Men streeft er meestal naar om van kinderen kleine menschen te maken, en men moet juist het kind k i n d laten, om te zien wat voor soort van m e n s c h er in steekt. Dat wil niet zeggen dat men ze „à la diable" moet opvoeden, vrij spel laten aan alle ontkiemende hartstochten. Vrijheid is wat anders dan tuchteloosheid, wijsheid die zich onthoudt, wat anders dan onverschilligheid die zich nergens om bekommert.

55 Alles wat men door de gewoonte van s l a a n van een kind verkrijgt, is een gedwongen, mokkende, t ij d e l ij k e onderwerping, en ter wille van die ééne gewelddadige overwinning op de natuur van het kind, worden duizend teedere bloesems van liefde, van vertrouwen, van eerbied, van vrijwillige onderwerping gedood.

56 Ouders die ernst en tact bezitten, kunnen aan hun vragende kinderen zooveel nuttige kennis bijbrengen omtrent allerlei natuurlijke processen, zonder eenige schade te doen aan hun werkelijke onschuld!

Laten uw scherpziende kinderen geen verschil zien tusschen uw woorden en uw werken; laten zij, wat u betreft, gerust enfants terribles mogen zijn, die geen geheim kunnen bewaren, geen idee hebben van ,,zwijgen op zijn pas." Verkondigt hun geen conventie onder den titel van moraal, en geen moraal waarnaar gij niet zelf uw daden richt. Maakt hen niet al te vroeg bekend met het bestaan van sommig kwaad; als daar is: liegen, bedriegen, oneerlijk winstbejag, vleierij, slaafs kruipen voor meerderen, laatdunkend neerzien op minderen, onedele roemzucht, enz.; dat alles behoort tot *onze* wereld, helaas, maar in de wereld der jonge kinderen mag het zelfs niet bij naam bekend zijn. 57

Laat de geest in uw huis en het plan uwer opvoeding zoodanig zijn, dat uw kinderen een tijdlang gelooven kunnen dat vader en moeder volmaakt en alle andere menschen bijna even goed zijn; dat het ouderlijk huis een paradijs en de overige wijde wereld een bijna even schoone lusthof is! Er is immers slechts één kort tijdperk in het geheele leven, waarin de mensch *volkomen* gelukkig, *volkomen* onschuldig, *volkomen* vertrouwend kan zijn? 58

Eert in uw kinderen de *fantasie*. Verlamt de vleugelen van dit geniusje niet door de jeugd te overladen met veel en prachtig speelgoed. De leege notedop die als wagentje, het leege sigarenkistje dat als ledikant dienst doet, verschaffen aan uw kind veel meer werkelijk en duurzaam genot dan de neuswijze spoortrein die ,,heel alleen" over den vloer snort, of het pronkbedje met satijnen kussens, dat aan de kleine meid geschonken wordt met de allesbedervende vermaning: ,,dat zij er vooral heel, héél netjes op zijn moet." Geen speelgoed, hoe duur en fijn ook, uit de beste Parijsche magazijnen, kan in schoonheid of waarde wedijveren met datgene, wat de fantasie van een onbedorven kind hem doet zien in de oude lappen, de leege doosjes, de blokjes hout en de vruchtenpitjes, waaraan hij zelf een zekere bestemming geeft. 59

60 Eert in uw kinderen de menschen der toekomst. Vergeet niet dat het eene geslacht staat op de schouders van het andere, en dat het mogelijk niet met uw ijdelheid, maar wèl met het plan der ontwikkeling der menschheid strookt, dat uw kinderen beter, wijzer, voortreffelijker worden dan gij zijt. Wilt dus niet altoos de wijste wezen tegenover uw opgroeiende kinderen, enkel en alleen omdat gij de vader of de moeder zijt!
Dringt hun niet met geweld uw denkbeelden en gevoelens op, al doet het u pijn dat zij een anderen kant uitgaan dan gij! Hebt gij dan zoo getrouw de voetstappen van uw vader en uw moeder gedrukt? En zoo dezen waarlijk eerbiedwaardige menschen waren, eerbiedigt gij er hen thans minder om, omdat zij stilstonden waar gij voorwaarts streefdet?
Schenkt vrijwillig aan uw kinderen het recht u in alles vooruit te streven, en houdt de eer aan u, door vrijwillig de vlag voor hen te strijken waar het zijn moet. Zij zullen er u te meer om liefhebben en eeren. Slechts in één ding laat u niet overvleugelen: in het streven om tot het einde toe den weg te bewandelen van waarheid, menschenliefde en plicht. In alles mogen en moeten de kinderen de ouders overtreffen, maar niet in het ernstig streven naar zedelijke volmaking.

61 't Kan gebeuren dat men, vele vrienden hebbende, toch alleen staat in de wereld, met zijn hart en met zijn smart.

62 Eén ding is noodig: het geloof aan het onverwoestbaar goede in den mensch. Kweek dàt aan, en uit dien wortel zullen allengs wonderbare bloesems opbloeien in uw zieleleven.*)

---

*) Daar denk ik nu heel anders over. Ik veroordeel niemand, denk gaarne het beste van iedereen, — maar de menschelijke natuur vertrouw ik niet meer zoo onvoorwaardelijk. Eerst de nieuwe, in Christus herboren mensch, verstaat hoe diep verdorven de oude Adam was — al zag hij er op het oog nog heusch zoo kwaad niet uit. Maart 1911.

Geven wij het kind géén sprookjes, dan maakt het ze zelf; 63
geven wij het te véél sprookjes, dan maken wij er onnoozelen van, ziekelijke droomers, geestes-sybarieten, die zich aan elk steentje der werkelijkheid stooten, en den zin voor juiste waarneming en gezonde waardeering verliezen.

Het moderne sprookje moet, bij alle fantasie, een zuiver- 64
ethischen grondslag hebben, het moet den kinderen werkelijk iets goeds leeren, anders deugt het niet.

Naast de liefelijke sprookjes met zuivere, altruïstische moraal; naast de eerlijke, moedige grepen uit het werkelijke leven, verteld aan kinderen om hun te toonen hoe het leven *is*, en hoe het worden *moet*, kunnen en moeten een eervolle plaats bekleeden in de literatuur der kinderen, de schetsen waarin wijze kevers en verstandige konijnen ons vertellen van hun naïeve, onschuldige diereleven.

Het diereleven is oprecht, is niet bedorven door kunstmatige prikkels, door gesanctionneerde hartstochten en verouderde partijdige wetten; mist het al het hooge ideaal dat het zieleleven van hooger georganiseerde menschen kenmerkt, het is evenmin zoo laag, gemeen en slecht als sommige, ja vele, menschelevens en menschegemoederen zijn.

Een man die zijn vrouw — altoos verondersteld dat die vrouw 65
iemand is die het verdient — waardeert, leidt door zijn voorbeeld alléén zijn zonen op rechte paden, en vergunt zijn vrouw, reeds dóór zijn waardeering, zich te ontplooien in al haar intellectueele en zedelijke kracht.

„To mother the Country," — laten we het woord vasthouden! 66
Moeders wezen van het land en het volk, — geen tyrannieke heerscheressen, maar *moeders*. Laten wij het denkbeeld koesteren in onze ziel, uitspreken in onze artikelen, belichamen in onze daden. Laten wij er den dieperen zin in zien van

het slecht begrepen en veel besproken feminisme.... De moeder verstrooit niet maar verzamelt; de moeder haat niet maar heeft lief; de moeder snijdt het dwalende kind niet af maar roept het terug aan haar hart; de moeder vloekt niet maar zegent; — de moeder heeft lief.... M o e d e r s wezen van land en volk,.... 't is een visioen van licht en liefde dat dit woord voor ons op doet gaan.... Prent het in uw zielen, o vrouwen, en leeft er naar!

67 Bij ons is het „public spirit" veel minder ontwikkeld dan bij de Engelsch-sprekende volkeren; ik vrees zelfs dat wij op tal van punten ons nog niet los kunnen maken van ons eigen ik, onze eenmaal aangenomen zienswijze, de vrees wat buurvrouw er van zeggen zal, enz. enz. Al dat onkruid moet uitgeroeid. Ook de vrouwen van Nederland, die werkelijk in zoo menig opzicht zedelijk en intellectueel veel vóór hebben op andere vrouwen, bijv. die der latijnsche rassen, moeten leeren l a n g s h e t e i g e n i k h e e n de i d e e te zien; moeten leeren elkander te verdragen om der wille der gemeenschappelijke idee; moeten zusters leeren zijn in het g r o o t e, al verschillen wij in kleinigheden lijnrecht van meening. Laten wij er van overtuigd zijn dat rood ons beter staat dan geel, of dat koffie ons beter bekomt dan thee, maar laten wij in het g r o o t e toch niets anders dan de w a a r h e i d zoeken, en onze meeningen blijmoedig offeren aan de waarheid!

68 Fatsoen beteekent in den regel niets dan: een zekeren schijn aannemen: een s c h ij n van welgemanierdheid, van welopgevoedheid, van lievigheid, van maatschappelijken welstand zelfs.

69 Het leven en de omgang met menschen zijn niets pleizierig meer als men ieder oogenblik moet denken: Buig ik nu wel diep genoeg? En zit ik wel statig genoeg? En lach ik wel

benepen genoeg? En complimenteer ik mijn gastvrouw wel mooi genoeg? En verberg ik mijn gedachten wel veilig genoeg? enz. enz.

Voor mij is geen prettige omgang mogelijk zonder volkomen vertrouwen en openhartigheid; en ik acht de „beleefdheid des harten" de beste en éénige leermeesteres der wellevendheid. Wie die bezit, laat en doet sommige dingen vanzelf, en weet zeer goed waar de persoonlijke vrijheid ophoudt en het denken aan anderen begint.

Goede vormen moeten er zijn om het gemeenschapsleven 70
te veraangenamen; maar ik haat vormen zoodra ze onwezenlijk en zinledig worden, en slagboomen werpen tusschen menschen en standen.

Voor zoover het afhangt van mijn invloed, wilde ik dat mijn 71
kinderen en wenschte ik dat àllen de wereld doorgingen, iedereen in doch niemand naar de oogen ziende, en dat iedere daad van beleefdheid die zij verrichten, echt en wáár zij gelijk hun sympathie.

Vormen moeten altoos vormen blijven en mogen nooit wetten 72
worden.

Van jongs af dient het kind te leeren dat de overal en altoos geldende wet is: liefde en welwillendheid; en dat vormen aangenomen dingen zijn, die naar tijden, landen en klimaten verschillen. Waar liefde en welwillendheid de wet voorschrijven, daar neemt een ieder gemakkelijk zekere vormen aan; maar waar de vorm wet is, — daar is het om weg te loopen van engheid, benauwdheid en onwaarheid.

Zóó gaat het met indrukken. Zij mogen sterk zijn, maar zij 73
hebben geen blijvende waarde in de ziel. Blijvende waarde

heeft slechts de zelfbewuste overtuiging, gegrondvest op ware en juiste redeneering uit onomstootelijke gegevens. Indrukken kunnen voor een oogenblik zulk een overtuiging overschaduwen, haar schijnbaar doen wankelen: als golven der branding breken zij op de rots der overtuiging.

74 Zeer weinigen staan b o v e n hun indrukken, zijn er de meesters van. En zoo gelooven tal van menschen dat zij wáár zijn, terwijl zij met den rug gekeerd staan naar de waarheid.*) Zij worden overheerscht door een sterken indruk en houden dien voor overtuiging; morgen, indien een nòg sterkere indruk den eersten wegwischt, meenen zij een nieuwe overtuiging aan te hangen. Heden, in aanbidding neergeknield, zullen zij „Hosanna!" roepen en volkomen oprecht zijn; en morgen, door woeste hartstochten bewogen, „Kruist hem, kruist hem!" krijschen en wederom volkomen oprecht zijn; maar in beide gevallen waren zij o n w a a r, omdat zij indrukken hielden voor overtuiging.

75 Een edel hart en een helder hoofd zijn overal op hun plaats, en scheppen zich overal een kring van invloed, onder welke belemmerende omstandigheden ook.

76 Wat de rumoerigheid, de uithuizigheid, de genotzucht van het moderne leven betreft, — zou zij niet een reactie kunnen wezen? Ieder golfdal veronderstelt een golfberg, en omgekeerd; en al wat ons, meer ernstigen en stillen, hindert in de luidruchtigheid en de lichtzinnigheid van het heden, is mogelijk de onbewuste reactie op een bestaan van doodelijke verveling, eentonigheid en saaiheid van het kleinburgerlijk element der vorige geslachten.

77 Een zeer voor de hand liggend en zeer nuttig werk is stellig:

---

*) Juist zoo als ik toen ik dit schreef. Maart 1911.

het opruimen van velerlei verkeerde, en het invoeren van juiste, innige, ideale opvattingen omtrent het moederschap.
Deze opvattingen lijden nog altoos aan veel meer bekrompenheid en egoïsme, dan bestaanbaar is met de edelmoedige strevingen onzer eeuw. Behalve dat tal van vrouwen haar moederlijk gevoel beperken tot haar eigen kroost, drukt de publieke opinie, drukt zelfs de wetgeving nog den stempel der oneerbaarheid op alle moederschap zonder onderscheid, dat niet door voorafgaande ceremonie was gesanctionneerd.

Ik acht het een groote laagheid, meisjes op te voeden voor de 78
huwelijksmarkt. Het uitwerpen van netten naar huwbare jonge (of oude, desnoods afgeleefde) mannen, brengt moeders en dochters tot allerlei vernederende kunstgrepen en verleidingstaktiek. Al wat onschuldig en geoorloofd is waar werkelijke genegenheid van hooger orde, of zelfs gewone kalverliefde in het spel is, wordt onuitsprekelijk walgelijk waar er van niets anders kwestie is dan van „een man aan den haak slaan," „een dochter aan den man brengen." Het vernedert ons geslacht, het bederft de mannen, het ondermijnt den eerbied van den man voor de vrouw, en maakt allen vrijen, franken, onbevangen en tot geen verplichtingen leidenden omgang tusschen de geslachten onmogelijk. Zelfs al bestond er geen vrouwenvraag met haar nuchtere werkelijkheid en dringende eischen, dan nòg zou het meisje moeten worden opgevoed tot een graad van economische onafhankelijkheid, van zedelijke zelfstandigheid en vrouwelijke fierheid, die haar beletten zouden een vinger uit te steken om een of anderen man te „lijmen," en haar veroorlooven uitsluitend uit *liefde* of uit eenig daarmee overeenkomstig gevoel, — wat onder omstandigheden, en rekening houdend met karakters en zielstoestanden, zeer wel denkbaar is. Niet alle paren behoeven te trouwen op dezelfde voorwaarden van affectie, mits lage berekening, en platte lichaamsverkoop tegen levenslang onderhoud, maar buiten kwestie blijven.

79 Terwijl men de meisjes opvoedde om tegenover den man te staan als moeilijk te veroveren en soms onneembare vestingen, behoorde men ze, tegenover de menschheid, op te voeden als m o e d e r s. In iedere vrouw behoorde het moederlijk gevoel tot op den hoogst mogelijken graad ontwikkeld te worden, zonder dat daarbij beoogd werd dat de moederlijkheid uitsluitend haar toepassing moet vinden in het lichamelijk moederschap. De moeders naar den vleesche, och, zij zouden er slechts bij winnen indien zij de ware moederlijkheid bezaten, indien zij verstonden dat het moederschap een bediening is, die der kleine maatschap van 't gezin en der groote van de menschenfamilie ten zegen of ten vloek strekt, al naar mate de priesteres aan wie dat ambt is toevertrouwd haar bediening hooger of lager opvat.

80 De moeder die in haar kinderen niets ziet dan haar eigen vleesch en bloed; die ze niet opvoedt tot broeders van het menschenhuisgezin, maar tot geduchte tegenstanders van allen die hun concurrentie zullen aandoen op hun verkozen arbeidsveld, — die heeft de ware moederlijkheid niet, en kan onnoemelijk veel onheil stichten, omdat zij van liefde schijnt te blaken en tòch de zelfzucht dient, en in haar kinderen het lagere voedt ten koste van het edelmenschelijke.
Daarentegen is de vrouw, in wier ziel het moederlijk element sterk ontwikkeld is, overal op haar plaats, gehuwd of ongehuwd, en overal een kleineren of grooteren kring ten zegen.

81 Er is geen positie zoo hoog of zoo laag; er is geen plekje zoo woelig of zoo afgezonderd; er is geen arbeid zoo verheven of zoo alledaagsch, of de m o e d e r l ij k e vrouw geeft er wijding aan, vindt er een plicht te vervullen, een liefdewerk te doen, eene liefdeleer te prediken. Het is de moederlijke *moeder*, welke aan de wereld zonen en dochteren geeft die de maatschappij niet beschouwen als een jachtterrein, waarop de beste schutter met den grootsten buit gaat strijken — al trad hij daarbij

mannen, vrouwen en kinderen te pletter onder de hoeven van zijn ros, en al vernielde hij in wilde vaart de vrucht van den arbeid van anderen; — maar als een arbeidsveld, waarop de een, zijn eigen hoekje bebouwend, lievend en sparend denkt aan den mede-arbeider wie hij ook zij, en droomt van gemeenschappelijken arbeid ten gemeenschappelijken bate, — van een maatschappij van arbeidsbroeders. Het is de moederlijke *vrouw*, die aan de wereld geeft haar arbeid van geest of gemoed; die zich de moederloozen aantrekt en de lijdenden en de verdrukten; die propaganda maakt voor grootsche ideeën als wereldvrede, sociale rechtvaardigheid, persoonlijke vrijheid en onafhankelijkheid der geslachten en individuen van elkander, solidariteit der menschen onderling.

Een groot gevoel van recht moest ons strikt rechtvaardig 82
doen zijn tegenover a l l e kinderen die wij op onze wegen ontmoeten, mooi of leelijk, frisch of verwaarloosd: onze hartelijke blik moest ze allen gelijkelijk liefkoozen, ons vriendelijk woord allen te zamen omvangen. En een innig gevoel van mededoogen moest ons dubbel vriendelijk maken jegens de misdeelden; waar wij één kind uit een heel troepje willen liefkoozen, daar moeten wij altoos het leelijkste uitkiezen; want och, de leelijken worden zoo zelden geliefkoosd!

Er zijn kinderen die, héél klein nog, reeds blijkbaar coquet- 83
teeren met „de menschen", die draaien en dribbelen, praten, gesticuleeren, poseeren om de aandacht te trekken; neem geen notitie van die kinderen, al zijn zij nog zoo mooi van gelaat en nog zoo lief gekleed. Wend opzettelijk uw blik af als zij dien trachten te boeien; door notitie van hen te nemen zet gij de slechte opvoeding voort die zij thuis ontvangen; door hen gevoelig te negeeren doet gij hen, misschien tot hun eigen welzijn, ervaren dat niet iedereen dat gecoquetteer lief en aardig vindt.

Er zijn moeders die u als 't ware heur kinderen opdringen, 84
dàt gij ze toch bewonderen zoudt. Doe alsof gij er niets van

merkt en bewonder n i e t. Gij moogt een dwaze moeder niet helpen haar kinderen op te voeden tot ijdelheid en schijn. Ze zal u heel lomp en onaardig vinden, natuurlijk, vergetende dat zij zelve opdringerig en dus minder beschaafd is.

85 De onnadenkende voorkeur van 't publiek voor m o o i e kinderen, drijft een angel in het hart der minder bevoorrechte; en het mooie, bevoorrechte kind moet al van een zeer edele, krachtige natuur zijn, wil het niet in tegenovergestelden zin het slachtoffer worden dier bevoorrechting.
Want waarlijk, het zijn sterke kinderzielen die de bedwelming kunnen verdragen van den zoeten wierook der bewonderende blikken, der hulde aan de schoonheid, en van het zinnelijk welbehagen dat aan deze blikken en huldebewijzen ten grondslag ligt.

86 Men kan de kinderen niet te vroeg leeren: de dingen te schatten op hun rechten prijs. Een bijzondere gave is toch waarlijk niet iets waarop de begaafde recht heeft zich te beroemen! 't Is een hem toevertrouwdtalent, waarmee hij winst moet doen ten bate der gemeenschap. En de gemeenschap, of liever eenig individu in de gemeenschap, behoeft niet ijverzuchtig te zijn op den begaafde om zijn gaaf, wanneer hij die ten algemeenen beste besteedt.
Ik vraag u: wat doet het er toe of B e e t h o v e n zijn heerlijke symphonieën dichtte, of dat mijn buurman de koekfabrikant het zou gedaan hebben; of R a p h a e l zijn ideale Madonna's penseelde, of dat ik het deed; of A een boek heeft geschreven dat ons in de ziel grijpt, of B? De hoofdzaak is dât er symphonieën zijn gedicht en schilderstukken gepenseeld en boeken geschreven, die menschenzielen konden verheffen boven het stof en het vuil van het alledaagsche leven.

87 Wie een gave heeft moet leeren ze goed te besteden, en wie er van geniet, moet dankbaar zijn dat er nu en dan grootere

of kleinere Profeten van kunst, wetenschap of ethica opstaan, die ons bij de hand vatten en naar het licht voeren. Hoe zij heeten doet er niet toe; of gij die Profeet zijt of ik, het maakt geen verschil.

Gegeven de menschen zooals zij zijn en de wereld gelijk zij 88
is, is het misschien het moeilijkst van al, van schoonheid misdeelden te verzoenen met de lichamelijke voorrechten van anderen. Toch moet hiernaar gestreefd worden. Reeds in het algemeen gesproken is het de taak eener zedelijke opvoeding, den kinderen te geven de juiste waardeering van lichamelijk schoon. Hun moet als met de moedermelk worden ingegeven de overtuiging, dat hoogst van al staat: karakterschoonheid; dat daarop volgt: de schoonheid van geest en verstand; en dat, als wezenlijk waardevol bezit voor den mensch, lichaamsschoonheid eerst in de derde en laatste plaats komt.

Laten wij wakker worden en ons zelf bewust; laten wij opstaan en 89
ons gorden; laten wij moedig gaan de wegen van waarheid, menschenrecht en broederplicht, opdat wij aan het einde van elken jaarkring kunnen zeggen: we hebben niet voor niets geleefd, 365 dagen lang; en we hebben met volle handen de zaden uitgestrooid, die eenmaal zullen ontkiemen tot heerlijken oogst.

Er zou méér schoonheid zijn in méér levens, indien wij al het 90
schoon dat om ons heen is opvingen in onze ziel als in een klaren spiegel, en het vasthielden gelijk de gevoelige plaat van den photograaf.

Kost het geld, af te dalen in de diepten onzer ziel en daar de 91
fonteinen des levens en der waarheid op te sporen, en wijsheid te vinden die niemand ons geven kan? Kost het geld, mensch

en dier lief te hebben, en in het licht onzer liefde te zien hoe belangwekkend alles is wat leeft?

92 Geen leven is vervuld waarin alléén aan de behoeften des lichaams, en dat zelfs in den meest kwistigen overvloed, wordt voldaan; maar ook geen leven is ledig, waarin men een plaatsje gunt aan de waarneming, de liefkoozing, de zorgvuldige verpleging van een deel van het oneindig vele schoon, dat toegankelijk is voor ieder die geleerd heeft het op te merken, en het op te nemen in zijn ziel.

93 Laten wij ieder onze eigen ziel verfijnen en veredelen, opdat wij leeren de dingen te schatten op hun werkelijke en hun betrekkelijke waarde.

94 Wanneer rustige schoonheidsgenieting en stille schoonheidsoverpeinzing zullen worden gerekend te behooren tot de waarachtige levenseischen, en geen honger en ellende — noch ook overdaad van zingenot — de menschen zullen doof en blind maken voor schoon van natuur en kunst en wetenschap en innig zieleleven, — dan zàl de menschheid zijn gered!*)

95 Het is niet zoo moeilijk te zeggen, wat het eerst gedaan moet worden om een einde te maken aan de stoffelijke ellende der massa: een paar maatregelen van zeer gewone rechtvaardigheid, — en de weg is geopend tot het verschaffen van werk en brood aan millioenen, en het besnoeien der onverantwoordelijke hebzucht van enkelen. Maar het is zeer moeilijk te zeggen waar en bij wie de zedelijke opvoeding der menschheid moet aanvangen, — want de geheele menschheid heeft opvoeding noodig. Er zijn millioenen die moeten opgeheven worden

*) Zàl dan de menschheid zijn gered? vraag ik nu. Maart 1911.

uit het moeras der zedelijke en stoffelijke ellende; maar er zijn andere millioenen, die moeten worden verlost uit de doolhoven van valsche begrippen en verterende zelfzucht en ijdelen waan.... Allen moeten wij gered en verlost worden; allen moeten wij leeren de waarheid te zien en de schoonheid; allen leeren de wijsheid te zoeken en na te leven. Wáár dan te beginnen en bij wien?.... Ieder bij zich zelf.

Geluk kan en mag niet anders zijn dan zedelijke goedheid 96
en schoonheid, en dit is juist het ideaal dat de geheele menschheid behoort na te streven. Wie nu zich zelven veredelt en verfijnt tot zedelijke schoonheid en goedheid, die vangt, ieder voor zich, op één punt aan op het onmetelijke arbeidsveld; de punten, zich uitbreidende tot cirkels, zullen elkander raken, elkander overdekken, tot dat het geheele veld één bloeiende gaarde zal zijn van zedelijk schoon en van schoon geluk.

Make ieder voor zich een plekje helder in zijn ziel, en weldra 97
zijn geheele ziel; kweeke ieder vóór zich en ín zich een deeltje van dat geluk dat voor ieder toegankelijk is; oefene ieder zijn oog voor schoone kleuren en vormen, zijn oor voor schoone rythmen en zoete harmonieën; leere ieder inzien dat zelfs in de somberste cel, in de nauwste en duisterste woning een ding te vinden is van onuitsprekelijke schoonheid en rijkdom: — de menschenziel, zich ontdekkende aan zich zelf.

Hoe nederig onze werkkring, hoe gering onze kracht moge 98
zijn, in onze macht staat het een leven te leiden van goedheid en schoonheid; stralen spreidend als de zon op haar middaghoogte; en gelijk zij, kalm en vredig ter kimme dalend, nòg schooner, ja schooner dan ooit in haren ondergang.

Durf heelemaal u zelf zijn. Dat vinden „de menschen" 99
in het eerst „raar"; maar ten slotte geven zij al hun vertrouwen,

en het beste deel hunner genegenheid, aan die „rare lui" die zich zelf durfden zijn.

100 De oplossing van alle kwesties l i g t in de menschelijke gewetens, en er zouden geen kwesties meer z ij n, indien een ieder onzer ten allen tijde zijn geweten raadpleegde.

101 Humeur is dikwijls het gevolg van moeheid; en wie den tijd neemt om tot zich zelf te zeggen dat e e n a n d e r toch niet het slachtoffer mag worden van o n z e moeheid, — die houdt het booze woord binnen eer het de a n d e r e n èn o n s z e l v e n verwonden kan.

102 Wat doet het er toe, of ik een parel vind in de ziel eener gravin of in die eener boerin? Ik neem de parel , en rijg ze aan den rozekrans mijner sympathieën.

103 Men kan in dit tijdsgewricht twee hoofdbronnen van alle bestaande ellenden opnoemen, en dat zijn: de menschelijke drijfveeren en de maatschappelijke wanverhoudingen.

104 Ware liefde verwerft men zich niet door schoonheid, maar door goedheid. De leelijke van aangezicht, die goed van hart is en een ander niet om zijn voorrechten benijdt, heeft meer kans op innige liefde en blijvend geluk, dan de schoone die prat gaat op zijn schoonheid en zich erop verheft als op een verdienste.

105 Wie ons liefheeft om ons k a r a k t e r, vraagt niet naar schoonheid; maar wie ons liefheeft om onze schoonheid zonder meer, kan onze ergste vijand worden.

Wie kinderen wil opvoeden, moet nooit ophouden zich zelf meeê op te voeden, en moet zelf met den heiligsten ernst streven naar de volmaking die hij zijn kinderen aanprijst. 106

Leeren toezien! de wereld leert het ieder onzer meer en grondiger soms dan ons lief is; en het is juist de herinnering aan het communistische ouderhuis, waar geen andere wetten heerschten dan die van liefde en rechtvaardigheid, die ons moet helpen sterk maken tegen de soms zoo bittere onrechtvaardigheid van leven en maatschappij. 107

Wie, aan Moeders hart en in Moeders armen, heeft leeren ervaren dat er een liefde is die strenge en strikte rechtvaardigheid oefent, die zal in het leven menigen last kunnen torsen zonder dat hij er onder bezwijkt, en tot het einde zijner dagen het geloof behouden in de rechtvaardigheid, en den moed er voor te strijden. 108

Strikte rechtvaardigheid ten opzichte van al onze kinderen is de hoogste plicht, zoowel om jalouzie te voorkomen als om ze te genezen. 109

Het huis is de eerste plaats waar, in het klein, aan de Profeten der toekomst moet worden geleerd wàt hun profetenambt hun oplegt; en aan alle anderen hoe men Profeten eert en van hen leert. Het huis is de plaats waar geleerd moet worden, hoe alle voorrechten van schoonheid, kunstzin, verstand en aanleg, moeten worden aangewend vóór anderen, en gewaardeerd en erkend dóór anderen. 110

Gelukkig hij, die nog jong genoeg is om door zijn geestdrift te worden gedragen, en wiens leven niet zoodanig is vervlochten 111

met andere levens en hun belangen, dat hij nog ontsnappen kan aan het juk dat hem drukt. En gelukkig ook de partij, die verrijkt wordt door de zedelijke en intellectueele kracht van den eenling die het geloof kende en de hoop, de teleurstelling en den twijfel, den strijd en de zege; en die nieuwe wegen zocht voor zijn energie, eer het leven zijn kracht had verslapt en zijn ziel verbitterd.

112 Och, moeders, als wij onze kleinen liefkoozen en koesteren, steeds vreezende hun niet genoeg te geven van alles; als wij slaap en spel en vrije lucht hun rijkelijk toemeten, om toch de rozen te zien bloeien op hun wangen en de levensvreugde te zien lachen uit hun oogskens, denken wij dan wel eens aan de mogelijkheid dat er duizenden en duizenden kinderen zijn, die moederzorg en zorgelooze kindervreugd niet eens bij name kennen?

113 In een wereld als de onze, waar zooveel strijd is om hetgeen aan de oppervlakte ligt, omdat men niet durft afdalen tot het innerlijkste, zal het nog lang duren eer iedereen zich zelf durft zijn, in het vertrouwen dat hij niets wil dan het rechte!

114 Het *is* waar dat het geloof bergen verzet en wonderen wrocht. Welnu, *gelooven* wij in elkander, en dit geloof zal de bergen van domheid en wantrouwen slechten die ons nog scheiden; *gelooven* wij aan het goede in ons-zelf en in *alle anderen*, en ons geloof zal dit wonder wrochten: dat de tijd komen zal dat wij ons zelven, ons innerlijkste ik, niet meer angstvallig behoeven te verbergen voor elkander, maar midden in de wereld, midden in het gewoel zullen kunnen leven en zijn, oprecht, vertrouwend, geloovig als kinderkens, en tevens elkander waardeerend als verstandige menschen.

115 Dàt is voor mij het grootste geluksgevoel, te zijn in tegen-

woordigheid van menschen voor wie je al de sluiers van je ziel kunt afwerpen.
Ik geloof ook vast dat de wereld een paradijs zal geworden zijn, zoodra wij allen mogen en durven ronddwalen met ongesluierde zielen, ons verheugend in en louterend door den aanblik van elkanders zieleschoon.

Ik geloof in de Liefde. En ik k a n mijn zielsoog niet beletten 116
altoos te staren naar die lichtende plek in de verte, dien goudglanzenden oceaan, waar alle liefdestroompjes te zamen vloeien, onverschiliig of ze doorliepen het wijde gebied der sociaalpolitiek, of de stille dreven der eenvoudige, onpolitieke, menschelijke barmhartigheid. Ik kàn niet anders. Al sloot ik mijn oogen toe, en al legde ik er de dikke windselen omheen van dogma en partijgeest, — de golven van dien verren oceaan zouden het toeruischen aan mijn ziel: dat de liefde het hoogst is en het best, en het ééne Eeuwige.

Indien mijn dochter vragen zou: 117
„Moeder, waarmede zal ik mijn leven vullen indien ik geen man heb om lief te hebben en geen kinderen om op te voeden?"
dan zou ik antwoorden:
„Kind, de wereld is groot, en oneindig is het getal dergenen die lijden, en wie een woord van goedheid, een daad van menschelijke liefde wèl zou doen. Als gij wilt liefhebben, — geef hùn uw liefde; als gij u wilt opofferen, offer u op aan hèn; neem tot kinderen aan allen die lijden."

Het lachen van hen die zich nooit de moeite gaven zelf iets te 118
onderzoeken, moet wèl dwaas wezen in de oogen van hen die er al hun kracht aan gaven, en eindigden met te erkennen dat al ons zeker-weten slechts een atoom is tegenover de eindeloosheid van ons niet-weten.

Het doel der opvoeding moet niet zijn het afleggen van gebreken, 119

maar het versterken van den wil en het verteederen van het geweten; wij moeten dus het kind niet zoozeer opvoeden tijdens zijn kwade, maar leiden en sterken tijdens zijn goede momenten.

Wij moeten de buien die wij niet hebben kunnen afleiden — eenvoudig laten voorbijdrijven; wij moeten boven alles leeren liefhebben: wijd, breed, hoog en diep, met een liefde die naar alle richtingen uitstraalt; met een solidaire liefde, die ons kind en de menschheid maakt tot één organisme.

120 Met welk recht toch willen wij, ouders, onmiddellijke resultaten zien van onzen arbeid, waar de natuur eeuwen noodig heeft om de stoffelijke wereld te scheppen en te herscheppen, en de geest over niet minder lange tijdperken beschikt om de volmaking ook maar een schrede te naderen? Hoe willen wij, die onvolmaakt zijn en iederen dag opnieuw struikelen in veel, in de korte jaren dat onze kinderen onder onzen invloed staan, hun opvoeding voltooien?

121 De opvoeding verandert het karakter niet. De opvoeding kan van een driftig kind geen lam, van een phlegmaticus geen vurig apostel maken. De opvoeding kan alleen van een gegeven karakter het beste maken wat er van te maken is. Waar een geheele ommekeer noodig is, is het individu-zelf de eenige die ze bewerkstelligen kan — door zijn wil.*)

122 Eenzelvigheid is een karakter trek, geen karakter fout. Men kan een menschenvriend zijn en eenzelvig, omdat men zichzelven genoeg is; men kan „gezellig" zijn uit armoede van gemoed, en de menschen zoeken zonder het geringste verlangen hun wèl te doen.

---

*) Door zijn wil zonder meer? — Dit geloof ik niet langer. De geheele omkeering kan uitsluitend worden bewerkt door de Nieuwe Geboorte. Maar *die* moet men willen; die komt niet van zelf. Maart 1911.

De neiging der groote massa om vormen te verwarren met motieven, en aan formaliteiten de beteekenis te geven van innerlijk-zedelijke daden, teekent zich sprekend af in de verachting der maatschappelijk braven voor de ongehuwde moeder, en de onrechtvaardigheid der wetten jegens het buiten echt geboren kind. 123

Voed uw kind op in liefde tot zijn medemenschen, in eerbied voor hun rechten en vrijheden en overtuigingen; maar geef hem tevens het volste recht zichzelf te zijn, en zijn betrekkingen tot de kinderen nù en tot de volwassenen later, in te richten naar zijn individueele opvattingen. Waar gij, naar uw beste weten en kunnen, zijn wil sterk en zijn geweten teeder hebt gemaakt, daar zullen die betrekkingen goed zijn, hoedanig zij ook wezen mogen. 124

Men kan een opvoedkundige bibliotheek gelezen hebben en van buiten kennen, en tòch geen opvoeder zijn. Màar ik geloof dat wie zichzelven kent; wie zichzelven harde waarheden durft zeggen, maar ook geduld met zichzelven weet te hebben als met een klein hulpeloos kindje, — dat die een goede opvoeder wordt. Want die heeft gemoedsleven, die begrijpt. 125

Zie, in de kinderen dàt te wekken: die teerheid van geweten die hun het hart verbrijzelt eer wij er met onze wijsheid bij zijn; en dàt vertrouwen dat den kleinen zondaar als vanzelf drijft naar 't hart van Vader of Moeder, dàt is de ware opvoeding. 126

Waar wij ons bewust zijn dat hetgeen wij doen, in-zich-zelf goed is, dat het daarom gedaan moet worden, krachtens een wet die wij niet begrijpen, maar die ons dwingt of drijft ondanks ons zelf, — daar moeten wij niet angstvallig de 127

ongewenschte bij-gevolgen berekenen die ons doen mogelijk hebben zal. Dat verlamt.
Is ons doel altruïstisch? Gaan wij er op af! Is onze weg open en eerlijk? Bewandelen wij hem! Spoort de stem des gewetens tot volhouden aan? Houden wij vol!....

128 Een maatschappij is denkbaar waarin, zooals in zoo menig goed gezin, de huiswerk-doende vrouw in alle opzichten de gelijke geldt van den ander-werk-doenden man, en waarin naast de vrijwillige huisvrouw de vrijwillige celibataire staat, de burgeres, aan wie wet en zeden het recht toekennen om naast den man en op dezelfde economische voorwaarden als hij, allen arbeid te verrichten waartoe zij zich lichamelijk en geestelijk bekwaam acht.

129 Ongelukkigerwijs is de menschheid nooit onschuldig genoeg geweest om een idylle heelemaal uit te leven, noch braaf genoeg, waar de onschulds-idylle onmogelijk bleek, het nuchtere leven van recht en plicht vrijwillig te aanvaarden. De menschheid heeft, genootschappelijk, maar vooral individueel, altijd te worstelen gehad met een niets-ontziend egoïsme dat al dadelijk misstanden schiep, en er nooit over dacht deze misstanden te verhelpen, zoolang deze voordeelig waren voor den sterkste.

130 Den man behagen, boeien, verleiden en hem ten slotte ,,aan den haak slaan'', is het onwaardig levensdoel van zoo menig meisje, daarin zelfs geholpen door haar moeder. Menig vrouweleven is verwoest wanneer het geen prijs — of prijsje — trekt uit de huwelijksloterij. Menig huwelijk is een hel, omdat het òf van weerskanten gesloten werd uit onedele motieven, òf omdat de een den ander feitelijk bedroog vóór de sluiting ervan.

131 Jezus, de groote Wijze, heeft gezegd: ,,Men doet geen nieuwen wijn in oude lederzakken, anders bersten de lederzakken en

de wijn wordt uitgestort." De eigenwijze menschheid echter wil altijd haar nieuwen wijn in oude lederzakken doen; ook nog in onzen tijd. De bestaande wetten, verhoudingen en zeden, tusschen de beide geslachten, zijn verouderd, zijn in strijd met den nieuweren, vrijeren, meer humanen geest die er over de de menschheid waait. De vrijere geest wil ruimere vormen — wil nieuwe lederzakken waarin hij uitgisten kan. Overal waar een nieuwe geest in conflict komt met oude vormen, ontstaan er, om zoo te zeggen, bobbels op het eentonige vlak van het maatschappelijk leven. Zulk een bobbel is het socialisme, en het feminisme is er ook een.

Is het feminisme iets onnatuurlijks? Zoo ja, men bedenke 132
dat het schennis der natuurlijke verhoudingen tot moeder en misbruik van overmacht tot vader had. —
Is het te fel, te exclusief, te bitter in zijn uitingen? Ja?....
Hoe hoog springt een fontein? In verhouding tot een op den waterstraal uitgeoefenden druk, niet waar?
Welnu, als men alles in cijfers kon brengen, dan zou blijken dat het buitensporige in het feminisme in volkomen wiskunstige verhouding staat tot het buitensporige in den voorafgaanden druk.

Een baleintje, door sterke pressie krom gebogen en weer 133
losgelaten, maakt een geweldige achterwaartsche beweging en komt na eenige trillingen pas weer tot rust. Zoo is het in de menschenwereld immers óók, met bewegingen die niets zijn dan reactie tegen pressie, tegen onhoudbaarheid en onnatuur? Wanneer wij allemaal een beetje wijsgeeriger waren, dan zouden wij ons met den ouden Horatius over niets meer verwonderen, en met Mad. de Staël trachten alles te begrijpen, ten einde, waar noodig, veel te kunnen vergeven.

Des menschen geluk hangt niet af van de hoogere of lagere 134
plaats die hij bekleedt, maar van de wijze waaròp hij die bekleedt.

Niet iedereen kan een genie of een talent wezen; maar ieder kan een niet genoeg te waardeeren werkkracht zijn.
In het groote geheel komt het niet zoozeer aan op den omvang der raderen die het drijven, maar op de nauwgezetheid waarmede zelfs het kleinste rad zijn functiën vervult. Zóó beschouwd is er geen groot of klein. En zóó opgevoed zal ieder mensch, meer of minder begaafd, overal op zijn plaats zijn; overal gewetensvol arbeiden en — arbeiden met lust, en met het bewustzijn van een onmisbaar deel te zijn van het geheel.

135 Als de jeugd werd opgevoed in de rustige wijsbegeerte van den plicht, de naastenliefde, de menschelijke solidariteit en den lust aan den arbeid van geest en handen; als wij de kalme wateren harer ziel niet beroerden door er begrippen van ijdelheid, eerzucht, naijver, reclame, roem in te werpen, zouden wij een veel gelukkiger menschheid verkrijgen. Wij zouden niet struikelen over kleine grootheden, maar overal menschen zien die, de betrekkelijke waarde van alle dingen inziende, getrouw waren in het kleine en daardoor geschikt tot het groote; menschen die hun krachten nòch overschatten in dwazen waan, nòch onderschatten in ontzenuwende kleinmoedigheid, maar wetend wat zij kunnen, dit vele of weinige doen met fieren moed; menschen die zich niet vergelijken met grooteren of kleineren, maar zich één voelen met allen, zonder hoogmoed, zonder nijd.

136 Ieder onzer heeft ze wel eens ontmoet, de wijzen, de kalmen, de goeden, die liefhebben òm lief te hebben, werken òm te werken, streven òm te streven, en in wier nabijheid het zoo goed is te zijn, omdat er licht en warmte van hen uitstraalt. Of wij ze ontmoeten in de hoogte of in de laagte, zij maken op ons den indruk van een zon te zijn met eigen licht, met eigen warmte, zich zelf genoeg en ruimschoots meedeelend aan anderen....
Is het niet wijzer onze kinderen zóó op te voeden dat er warmte

en licht van hen uitsraalt, onverschillig welke hun plaats zij in de wereld van handel, industrie, letteren, kunst of wetenschap; — dan wel hen te maken tot woedende concurrenten van strevers op dezelfde baan, concurrenten die kuilen delven voor elkander, en juichen — ja juichen m o e t e n, bij elken vijand die onder den voet raakt?

Onbeteugelde hartstochten maken de wereld tot een hel; 137
wat méér harmonie, wat méér solidariteit, wat méér eenvoud en waarheid, zou ze kunnen maken tot een paradijs.
Er is van alles volop, stoffelijk en zedelijk; en niemand zou tekort komen indien er, in onze zelfzuchitge jacht naar ingebeeld geluk, niet zooveel wezenlijks onder den voet getreden werd.

Droomen?.... Maar als we van niets dròòmen, waarom 138
zullen we dan iets dòèn? Van het groote en heerlijke, van het volmaakte en onbereikbare moeten wij droomen om iets dragelijks tot stand te brengen. Wie niet droomt is dood, en wie niet meer droomen kàn, die heeft het verloren, het bergenverzettend geloof, het geloof in zich-zelf, in de menschen, in God, — om het even wèlk, maar 't gelóóf, dat den atheïst even noodwendig is als den heilssoldaat, den apostel der politieke hervorming even onmisbaar als den prediker der innerlijke wedergeboorte.

Iemand die zich met hart en ziel aan een taak toewijdt, moet 139
er op rekenen dat velen hem, juist hèm, ontleden tot op het been en bestudeeren door een sterk vergrootend microscoop; terwijl enkele anderen begrijpen dat hij, juist omdàt hij zoo ernstig streeft, van zelf wel ontgroeien zal aan enkele onbeduidende fouten.... Want er is arbeid die al dadelijk veroordeeld wordt mèt en dòòr de fouten die er aan kleven; maar er is ook arbeid die u i t z ij n a a r d de hem aanklevende fouten overwint.

140 Wanneer mij iemand vraagt:
Denkt ge dat het ooit beter zal worden in de wereld al doen we nog zoo ons best? . . . . Dan vraag ik terug:
Mogen we onder de leus dat het tòch niets helpt, moedeloos bij de pakken neer gaan zitten; of moeten we, met inspanning van al onze krachten, arbeiden aan hetgeen wellicht eens mogelijk zal zijn?

141 Het kind dat nog niet redeneeren kan, nog niet doordenken en vergelijken, moet positieve indrukken ontvangen van goedheid, zachtheid en menschelijkheid, juist om op lateren leeftijd zuiver te staan tegenover het slechte, harde en gruwelijke; om te kunnen voelen wat het doen en laten, prijzen of afkeuren moet.

142 Zonder erg, uit sleur, uit overlevering, berokkenen wij dikwijls schade aan de kinderziel. Hoe groot die schade is kan niemand berekenen, want het geslacht bestaat nog niet dat buiten die sleurinvloeden is opgegroeid. Eerst een volgende eeuw zal eenigermate kunnen beoordeelen wat het zeggen wil, dat in onzen tijd de onderwijzers meer pedagoog en de moeders meer opvoedster trachten te worden, en dat men naar klaarheid streeft in vraagstukken van belang.

143 Men is wel eens geneigd te twijfelen aan het nut van àlle, vooral aan dat van zijn persoonlijk streven; men twijfelt ook wel eens aan 't goede recht van hetgeen men wilde of bedoelde; — en zie, een „begenadigde Gods" – een mensch als wij – openbaart zijn innigste zielsgedachten: die gedachten zijn aan de onzen gelijk, — en opnieuw voelen wij ons gesterkt in en door dat innige, onuitsprekelijke verband, dat er bestaat tusschen zusterzielen, in lichamen die elkander nooit ontmoeten zullen.

144 Het ware te wenschen dat er wat minder pseudo-geleerden, pseudo-schrijvers en -kunstenaars werden gekweekt, en wat

meer gewone menschen, gewone arbeiders. De zenuwen van het geslacht zouden er bij winnen.

Och, als alle wandaden eens werden gevonnisd naar hun w a r e beteekenis, wat werden er dan een massa tuchthuisboeven vrij verklaard, en wat zouden de gevangenissen strak staan van opéén gepakt „fatsoenlijk" volk! 145

Er is w a a r h e i d en er is o p r e c h t h e i d. Twee schoone dingen, maar niet van het zelfde zedelijk gehalte. 146
Waarheid staat hooger. Waarheid is iets wat men w i l; oprechtheid iets dat men soms zijns ondankt h e e f t. Oprechtheid vindt men bij de kinderen, zelfs bij die wier opvoeding hen leidt tot onwaarheid; bij menschen ook, wier denken en doen soms volmaakt onwáár is.
Waarheid vindt men bij hen, die met bewustheid streven naar innerlijke harmonie. Oprechtheid alléén kweekt flap-uiten, staat soms gelijk met ruwheid en tactloosheid; waarheid kweekt bedachtzamen, houdt rekening met mogelijke gevolgen, en met de wezenlijke belangen van anderen. De niets-dan-oprechte spreekt, ook waar hij zwijgen moest. De ware weet te zwijgen op zijn tijd; en ik geloof, neen ik ben ervan overtuigd, dat er omstandigheden zijn waarin de ware, u i t waarheid, zich bedient van een „vromen" leugen. Waarom ik hiervan overtuigd ben?
1°. Omdat de wereld is zooals ze is, en v o l s t r e k t e c o n s e q u e n t i e niet mogelijk is in een zóó samengesteld geheel.
2°. omdat er zooveel is dat zelfs de beste menschen onwaar maakt: twijfel aan zichzelf maakt onwaar, maar ook overdreven zelfvertrouwen; de aard, de gesteldheid, de onderlinge betrekkingen van hen die om één individu zijn geschaard, kunnen dat individu dwingen tot feitelijke onwaarheden, gesproken om den vrede te bewaren, om kleine breuken niet onherstelbaar te doen zijn, om erger te voorkomen....
Maar ook de overdreven zorg voor eigen reinheid, — dat

wat ik „werkheiligheid' zou noemen, maakt de menschen vaak o n w a a r daar waar zij zij meenen wáár te zijn.

147 Paulus vergelijkt de liefde met het geloof en de hoop, en acht de liefde het best; ik vergelijk de waarheid met de liefde, — en vind óók de liefde het best. Ik acht haar de éénige veilige gids door het labyrinth van leven en wereld, en leven in de wereld; en ik houd een leugen, op háár bevel gesproken, voor vroom .... Ik weet, het is een stoute leer, gevaarlijk om te verkondigen, — maar niet gevaarlijker dan die der oprechtheid bij tijd en ontijd. En ik erken: tot het spreken van den vromen leugen behoort veel wijsheid en veel liefde, en de moed om eigen volmaaktheid soms op te offeren aan het welzijn van een ander.

148 Eer men het weet is men door de kinderen g e oordeeld en v e r oordeeld in zijn hoedanigheid van ouders, oom, tante, of juf; en te scherper g e oordeeld en te strenger v e r oordeeld, naarmate men aan dat meedoogenlooze goedje tracht op te dringen o n t z a g v o o r h e t a m b t. Want dat goedje wil geven l i e f d e v o o r d e n p e r s o o n. En als men niet van de geboorte af zijn oordeel heeft vervalscht, dan dòèt het dat ook.
Onvervalschte jeugd is niet onrechtvaardig.

149 Het staat iederen moralist vrij de waarheid al lachende te zeggen; en ieder doet een goed werk, die sommige schadelijke typen zóólang lachende geeselt en geeselend belacht, totdat zij, schaamte- en berouwvol van den aardbodem verdwijnend, van zelf de reden tot dien geesel-lach opheffen.

150 IJdelheid, roemzucht, eerzucht, — het zijn alle vruchten van denzelfden boom: de boom der zelfzucht. IJdelheid is

het bijzondere kenmerk van kleine zielen, en uit zich in strevingen van den lafsten en misselijksten aard. Eerzucht wijst op een fijneren aanleg, roemzucht op bewustheid van gewaande of wezenlijke kracht.
Eerzucht kan een mensch op het pad der deugd houden; roemzucht kan hem aansporen tot een krachtsinspanning, die werkelijk nuttige vruchten kan afwerpen voor de maatschappij. Maar alle drie zijn gevaarlijke hartstochten, en als éénig motief van denken en handelen zijn zij niets minder den o n z e d e l ij k. En wie in de jeugd de ijdelheid opwekt, de eerzucht prikkelt, de roemzucht aanblaast, die begaat niets minder dan een zedelijken moord.

De waarde van een mensch ligt niet in zijn hebben, óók niet 151
in zijn kunnen of weten, maar in zijn zedelijk z ij n.

Karakterschoonheid is de hoogste, daarna volgt intellectueele 152
schoonheid; en alle andere schoonheid is van nul en geener waarde, wanneer zij niet gepaard gaat met goedheid en verstand.

De waarde van een daad of poging ligt niet in haar gevolg, 153
maar in haar beweegreden.

De beteekenis van een mensch ligt niet in den grooten naam 154
dien hij zich verworven, maar in het geluk dat hij geschonken heeft.

Hoe groot onze gaven mogen zijn, wij danken ze aan een 155
onnaspeurlijken samenloop van oorzaken en gevolgen in de reeks menschenlevens van wie wij het uitspruitsel zijn; hoe groot onze ontwikkeling wezen moge, wij danken ze aan de omstandigheden waaronder wij opgroeiden; en zelfs de genieën

met hun zienersblik en machtige intuities, zijn niet anders dan de brandpunten van het denken en voelen eener geheele eeuw, op onverklaarbare wijze in hen geconcentreerd....
Indien iemand reden heeft om nederig en bescheiden te zijn, om in eenvoud en ootmoed de menschheid te dienen, dan zijn het zeker de menschen van genie, talent en hooge ontwikkeling, aan wie de schoonste bloesems van het menschelijk wezen ongevraagd in den schoot werden geworpen!

156 Het is beter voor de zaak en weldadiger voor het inwendige leven, dat men niet te veel let op de dingen die ons scheiden, maar liever het oog richt op de dingen die ons verbinden. Alles wat eerlijke menschen tot nu toe scheidt, zal in den loop der tijden worden opgelost in datgene wat hen verbindt, want dat zijn de onwrikbare zuilen die oprijzen uit ons innigste zieleleven.

157 Iedere waardeering die uitsluitend berust op de schoonheid des lichaams, is een beleediging voor het hart en verstand van hem of haar die aldus wordt gewaardeerd.

158 Opent aller kinderen oog voor de betrekkelijke waarde aller dingen. Kan dit uw leelijke dochters vrijwaren tegen veel verdriet, uw alledaagsche tegen veel dwaasheid en uw schoone tegen veel zedelijk gevaar, — het kan voor uw zonen een onschatbare leiddraad zijn bij hun oordeel over de vrouw.
Schoonheid is zeer zeker een waardeerbare gave in de vrouw, als t o e g i f t ; niet om er het geluk van een gezin op te bouwen.

159 Niet allen brengen het zelfs na een lang leven tot die wijsheid, die wèl wil geven maar niet rekent op ontvangen. Het schijnt een wet te zijn, dat wij allen in den aanvang meenen dat wij r e c h t s t r e e k s geluk kunnen ontvangen van de menschen. Dat is een dwaling. Geen mensch kan een ander geluk geven.

Een ieder maakt zijn geluk zèlf. Wel nemen wij zeer dikwijls daarin een ander op als element: een moeder of vader, een man of vrouw, een vriend of kind, en wij verbeelden ons dat ons geluk komt van dat element. Maar dat is niet zoo. Indien dat element ons geluk schijnt te geven, dan komt het omdat wij in onze ziel de geschiktheid hebben om juist dàt element op te nemen, te koesteren, er in òver en òp te gaan. Als het uit ons leven wordt weggenomen, ja, dan kan het wezen dat ons hart verbloedt, dat de wereld voor ons zwart ziet, en ons huis somber en hol is als een grafgewelf; maar dat alles ontneemt ons niet het wezenlijke geluk, — héél weemoedig soms getint. Want *ons Zelf* blijft; en al schreit ons vereenzaamd Zelf naar dat andere waar het in òp ging, het is toch ten slotte ons eigen *Zelf* waarin alles moet worden verwerkt tot hooger ontwikkeling; eerst de jubeling om het zalig bezit van dat element dat met ons één was; en dan de smart om het verlies, en de worstelnig om er niet onder te bezwijken, en alléén voort te wandelen naar het einde, dat men hoopte te bereiken steunend op sterken, trouwen arm.

Er is één parel van groote waarde, de parel die men niet koopen, 160
niet erven, niet wegschenken kan, omdat zij uitsluitend groeit in de daarvoor bereide ziel; deze parel heet: de ontdekking van het Zelf.*)
Ons *Zelf* is ons éénige wezenlijke bezit. Wie dat gevonden heeft, neemt àl het andere als toegift; en wie het nog niet vond, en geluk zoekt of scheen te vinden in iets dat hem van

*) Nù vind ik dat dierbare ,,Zelf" alles behalve een ,,parel van groote waarde"! Nù zie ik het als iets dat men maar zoo spoedig mogelijk weer verliezen moet. Ik strééfde naar geluk en vrede toen ik de opstellen schreef waaruit al deze gedachten genomen zijn; ik verbééldde mij ze te hebben gevonden in ,,het diepste Zelf" en in ik weet niet wat voor zelfbedrog meer. Maar ik werd er hoe langer zoo rampzaliger en mistroostiger bij, tot dat ik dat heele ,,Zelf" eenvoudig wegdeed als een verwerpelijk kleed, en mij overgaf aan Gods genade in Christus. *Toen* eerst vond ik ,,de parel van groote waarde"; en dat was *niet* het dwaze, tobbende, zich zelf verheerlijkende ,,Zelf", — maar het leven der kinderen Gods in Christus hun Heer. Maart 1911.

menschen gewerd, die staat ieder oogenblik van zijn leven aan verarming bloot, hoe rijk hij ook schijne, en hoe wèl gevestigd zijn geluk ook weze voor het oog.

161 Menschenzielen liggen in haar diepste diepten afgezonderd en alleen.
Die ervarnig behoeft ons niet te doen wanhopen aan liefde en vriendschap; zij kan ons alleen bevestigen in de overtuiging dat wie zijn Zelf niet heeft niets heeft, ondanks de hechtste liefdebanden; en dat, omgekeerd, wie zijn Zelf heeft alles heeft: vooreerst dat eigen Zelf; en dan: den sleutel tot anderer Zelf.
Het leven zal 't u leeren: van wie, denkt gij, zult gij den eerlijksten raad en den besten troost ontvangen?
Van hen die ù niet noodig hebben, omdat zij hun Zelf vonden.
Wanneer zult gij zelf den besten raad en de grootste liefde geven? Zoodra gij niets meer van de menschen verwacht, daar gij rijk zijt in 't bezit van uw Zelf. En wanneer zult gij niet meer verbitterd zijn over het leven dat anderen zooveel gaf en u niets? Zoodra gij uw Zelf hebt gevonden. Want dan zal het u duidelijk geworden zijn, dat vervulde wenschen den mensch der oppervlakte vermogen te bevredigen, maar dat de mensch der diepste diepte beter dingen onder zijn bereik heeft.

162 Voor mij is wijze moederliefde de éénige waarin alle ijs smelt. „Moeder" — dat is voor menig ijskoud gemoed, voor menigen ruwen gast, voor menigen bedorvene zelfs, nog een plekje van warmte, van teerheid, van reinheid; de gevoelige snaar die in trilling gekomen, het geheele wezen in weldadige beroering brengt.

163 Te eerder zult gij vertrouwen winnen, naarmate het blijkt dat gijzelf niemand noodig hebt: niet uit menschenhaat of menschenverachting, maar omdat gij, eigen gemoed

peilend tot in zijn diepste schuilhoeken, daarin alles hebt gevonden wat des menschen is: mooi en leelijk, groot en klein, hoog en laag.

Iedere jonge man of vrouw die in zichzelf het goede, het rechte 164
en het reine kweekt, heeft reeds de helft gedaan van het opvoedingswerk dat hem of haar wellicht in de toekomst wacht.

Het kind dat zich de spil voelt waarom het heele huishouden 165
draait, de afgod voor wie vader en moeder zich in blinde aanbidding buigen, dat kind wordt òf een persoonlijke egoïst die zijn ouders met ondank loonen zal voor hun averechtsche teederheid; òf wel een familie-egoïst, wiens liefdewereldje altoos wat duf en bekrompen blijft.

Bewuste, vrijwillige g e h o o r z a a m h e i d in den volwassen 166
mensch, kan een bewijs van groote geest- en wilskracht wezen, daar zij soms de verloochening van heel het oproerige „ik" medebrengt.
Gehoorzaamheid van den geloovige aan wat hij Gods wil acht; van den ordebroeder aan zijn supérieur; van den eerlijken strever aan de ongeschreven wet in zijn binnenste, kan een bewijs wezen van een wil zóó sterk, een zelfstandigheid zóó groot, als waarvan de ongehoorzame, of degeen die eigenwilligheid voor zelfstandigheid houdt, geen begrip heeft.

Ik geloof dat de grootste vrijheid, de grootste zelfstandigheid, 167
niets is dan de grootste gehoorzaamheid aan de allerhoogste wet. Voor zeer velen is die allerhoogste wet belichaamd in een persoon, een godsdienstig voorschrift, een instelling; en hun b e w u s t e gehoorzaamheid daaraan noem ik een mooie wilsuiting.

Maar die is zeldzaam. Denktraagheid, gemakzucht, slaapziekte van het zedelijk gevoel, maken dat aan den eenen kant de mooie, bewuste gehoorzaamheid ontaardt in blinde slaafsheid en willoozen sleur; terwijl van den anderen kant zelfzucht, heerschzucht, despotisme, het symbool der allerhoogste wet maken tot een tyran als het een persoon, tot een paskwil als het een voorschrift of instelling is.

168 Heel veel huiselijk leed, en heel veel leed dat meêgedragen wordt buiten de muren van het huis, en als brandend en stekend onkruid wordt uitgezaaid op den akker der wereld, is terug te brengen tot de opvoeding die mislukte, omdat de ouders hun kinderen de wet stelden — als ouders, meer niet. Maar heb u zelven leeren kennen en opgevoed; heb de hoogste wet ontdekt waaraan te gehoorzamen vrijheid is, en streef er dagelijks naar daaraan te gehoorzamen: en uw verhouding tot uw kind wordt een andere. Het doet er niet toe hoe gij die wet noemt: God, Christus, liefde, goedheid, wijsbegeerte, zedelijke vrijheid, socialisme; het doet er toe of gij eerlijk gehoorzaamt aan die wet. En dan neemt uw gezag een ander karakter aan. Gij eischt en gebiedt niet meer omdat gij Vader of Moeder zijt, maar omdat gij het uw plicht acht uw kind te plaatsen op den weg waarop gij vrede en vrijheid vindt.

169 Geen strengheid schaadt, waaraan wet ten grondslag ligt en geen gril.

170 De allerzwakste mensch die zich zijn zwakheid bewust is en naar kracht streeft; en de meest schuldige, die zijn schuld erkent en beweent en naar beterschap streeft, is beter opvoeder voor het onbedorven kind, dan wie „de wet en de profeten" van titel tot jota kent, maar ze niet geschreven acht om er zelf naar te leven, wèl om ze anderen voor te houden.
Wie opvoeden wil, met alles wat daarbij behoort: leiden en

dringen, vragen en eischen, — moet zijn wat hij predikt, of althans daarnaar streven.
En zonder zelfopvoeding is niemand ooit wat hij predikt, want eerst door zelfopvoeding wordt het gemoed van een mensch voorbereid op het rechte begrip van wat hij predikt.

Van menig geniaal mensch was de jeugd één worsteling 171
met de bekrompenheid der ouders; en van menig ledig, rampzalig, gebroken leven is de oorzaak te zoeken in de domme eerzucht der ouders, die de kinderen dwong en prikkelde tot meer dan zij geven konden.

Veel ouders willen niet begrijpen dat hun kind eenmaal 172
mensch wordt met vrije-menschen-rechten; dat zij niet meer doen mogen dan ernstigen wijzen raad geven, in het belang van het jonge mensch zelf; en dat zij, al doet het hun pijn in de ziel, hun kind toch niet kunnen of mogen dwingen te gaan in de richting die zij hem wijzen. Al is het jonge mensch eigenwijs; al loopt hij ook blindelings in zijn verderf, — het ouderlijk gezag heeft toch zijn grenzen; en het „voelen" dergenen die niet „hooren" willen, loopt wellicht uit op eindelijke erkentenis der waarheid.

De opvoeding gedurende den kinderleeftijd beslist of wij, op 173
een gegeven oogenblik, zullen staan voor „onhandelbare kinderen", dan wel of wij zullen blijken te zijn wijze ouders en waarachtige vrienden, óók voor het kind dat ànders wil dan wij. Want dat ànders willen is toch geen fout, geen ongeluk, geen schande. Het is eenvoudig een feit. En wij moeten als ouders breed genoeg van opvatting zijn, om te dulden dàt het kind ànders weze en wille dan wij. Onze eenige eisch mag zijn — en ons eigen wezen moet ons het recht geven dien eisch te stellen: „Wees gehéél wat gij zijt en wees goed." De ge-

hoorzaamheid van hooger orde, die wij eerst kweekten in ons zelf en daarna in het kind, zal maken dat wij van onzen kant gemakkelijker kunnen treden in de wenschen en strevingen van ons kind, en dat van den anderen kant, het kind meer vatbaarheid zal toonen voor het begrijpen en volgen van onbaatzuchtigen, van vooroordeel vrijen raad.

174 Gehoorzaamheid aan de allerhoogste zedewet; en de éénheid van doelwit: ieders bijzondere krachten en gaven aanwenden tot den grootst mogelijken zegen voor 't geheel; — die beiden maken dat men elkander verstaan kan bij groote verschillen, en doen begrijpen dat men langs afwijkende banen een zelfde doel bereiken kan.
Bij zulke opvatting en opvoeding is het mogelijk, dat kinderen heel, héél andere wegen gaan dan de ouders voor hen afbakenden, en dat beiden innerlijk toch verbonden blijven door de innigste genegenheid.

175 De best geslaagde opvoeding zal wel deze zijn: Wanneer de volwassen jonge mensch alles durft, mag en kan verloochenen wat hem hinderlijk is in het volgen zijner roeping, maar niet behoeft te verloochenen den vader en de moeder die hem juist bekwaam maakten tot deze daad van liefde en moed, omdat zij hem nooit anders leerden dan gehoorzaamheid aan de allerhoogste zedewet.

176 Er zouden minder onhandelbare kinderen zijn als er meer wijze ouders waren, en meer wijze ouders indien er meer zelfopvoeders waren; en meer zelfopvoeders, indien men aan woorden als „wet" en „gehoorzaamheid" hun juiste beteekenis gaf en er dan flink naar leefde.

177 Het zoeken naar waarheid van een ieder onzer zal een lichtcirkel worden, die over vele anderen heenstraalt. En daar de

waarheid niet gedacht kan worden zonder goedheid en schoonheid, kan de gouden eeuw der menschheid te spoediger komen, naarmate wij eerlijker zoeken en ijveriger werken.

Het kind eischt eene zedelijke meerderheid, die 178
altoos voelbaar is, doch nooit drukkend. Het wil dat degeen die hem bezighoudt, boven hem sta zonder ongenaakbaar te zijn. Het wil beschouwd worden als een wezen dat iets kan en iets wil, wanneer men hem slechts helpt zoeken naar hetgeen waard is gekend en gewild te worden. Het luistert het liefst naar een taal, die eenvoudig is en ongekunsteld, helder en klaar, en toch diep en degelijk genoeg om aandacht en inspannig te vorderen, zoo zij verstaan zal worden.

Leven is lijden; maar ook: lijden is leven. 179
Het lijden is de bron waaruit het groote en grootsche in de menschenwereld vloeit. Op den bodem des lijdens bloeit de boom der menschenliefde het weligst; de reinste uitingen der menschenliefde zijn niet anders dan tot parelen gestolde tranen eener lijdende ziel.
Het lijden is de band die menschenzielen te zamen snoert, de zon die de ijskorst der zelfzucht doet wegsmelten; de lijdenstranen zijn als malsche regendruppelen, zij doen alles wat edel is in den mensch botten en bloeien.

Het uitwendige leven verwijdert de menschen, ook de nauwst 180
verwante; het inwendige leven snoert samen, zóó zelfs, dat elkander vreemde levens versmelten tot één.

Daar komt een tijdperk in het jonge leven, dat velerlei slui- 181
merende krachten beginnen te ontwaken en her- en derwaarts dwalen, totdat ze de richting hebben gevonden waarin zij zich voor altoos bewegen zullen. Ongelukkig wie in dien tijd van

worsteling, van zoeken en tasten, niemand ter wereld heeft wien hij volkomen vertrouwt, die hem door een enkelen wenk, een enkelen blik sympathie toont en hulp schenkt. Ik houd het er voor, neen, ik wèèt dat er altoos vele edele krachten een verkeerde richting nemen, omdat de jonge ziel nergens zedelijken steun vond; want niets is er dat het oproerige hart zoozeer tot rust brengt, als de bewustheid dat één enkel wezen ter wereld onzen strijd verstaat, onze feilen vergoelijkt, en ons zóó waarachtig liefheeft, dat het de zegepraal onzer zedelijke krachten wenscht en tracht te bevorderen.
Ik w e e t dat duizenden verloren gaan voor zich zelf en de maatschappij, omdat zij niemand hadden aan wiens hand zij zich konden vastklemmen, aan wiens hart zij konden uitschreien.

182 Waar menschen van eerlijke overtuiging aan het woord zijn, die niet zichzelf maar de w a a r h e i d bedoelen, daar kunnen de meest verschillende meeningen een verzoenenden invloed uitoefenen. Als men maar niet blijft hangen aan de oppervlakte, waar de uiteinden der denklijnen ver uit elkander liggen, als afzonderlijke eilandjes in een groote, groote zee; — maar afdaalt in de diepte waar die lijnen elkander ontmoeten, of liever van waar zij hun gemeenschappelijk uitgangspunt hebben.

183 Het is dikwijls een onbewuste onoprechtheid, die ons weerhoudt diep in ons zelf te delven naar de waarheid. Zelfkennis stelt ons onophoudelijk tegenover lievelingsfouten, lievelingszonden, lievelingsdwalingen, die wij uit trots of valsche schaamte of zwakheid niet willen uitroeien. Dan sluiten wij liever de oogen voor al dat verborgene, en blijven stilstaan bij hetgeen aan de oppervlakte ligt. En die oppervlakte is leugen.

184 Dikwijls willen wij onze kinderen opvoeden tot een deugd, een plichtsvervulling, een hoogheid van karakter die wij

zelf niet bezitten en niet *streven* te bezitten, omdat het streven te veel inspanning en zelfverloochening kost. Daardoor wordt onze opvoeding vaak tot *conventie*. En als conventie ooit vrucht draagt, dan is het een Sodoms-appel: van buiten wel liefelijk en schoon, maar van binnen vol asch. De waarachtige vereenvoudiging der kinder-opvoeding ligt in de eerlijke zelf-opvoeding.

Kinderen zijn over het algemeen niet afkeerig van een weinig 185
zuivere theorie, een weinig afgetrokken moraal, — mits de verhandeling niet te lang dure en vooral niet droog of taai zij. Ik heb het kindergemoed altoos vatbaar bevonden voor sommige hoogten die de volwassenen over het algemeen niet meer beklimmen, voor sommige diepten, waarin men niet meer aldaalt wanneer het leven ons bezoedeld heeft. Er is waarheid in het Bijbelwoord, dat ons leert „dat sommige dingen alleen verstaan worden door de eenvoudigen en door de kinderkens."

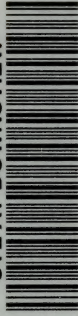
Het is beter voor de zaak en weldadiger voor het inwendige 186
leven, dat men niet te veel let op de dingen die ons scheiden, maar liever het oog richt op de dingen die ons verbinden. Alles wat eerlijke menschen tot nu toe scheidt, zal in den loop der tijden worden opgelost in datgene wat hen verbindt, want dat zijn de onwrikbare zuilen die oprijzen uit ons innigste zieleleven.

Al is het waar dat de mensch zijn omstandigheden schept, 187
het is wellicht nog meer waar dat de omstandigheden den mensch maken.
Alle goeds en alle kwaads ligt in kiem besloten in de menschelijke natuur; door den omgang der individuen, door hun onderlingen invloed op elkander, treedt dat goede en dat kwade als 't ware naar buiten, uit zich in gedachten, oordeelvellingen, besluiten, in wetten, zeden, instellingen.

Wie durft ontkennen dat het voor het individu, voor zijn karakter, bestemming en levensloop, iets anders is, geboren te worden binnen den lichtkring van een vriendelijk familieleven en in den schoot eener bescheiden welvaart, — iets anders, het levenslicht te aanschouwen in vunzige krotten, waar twist en gekijf aan de orde van den dag zijn, en de honger aan het wiegetouw zit?

P.S. Er waren veel méér uittreksels (365 in 't geheel) door de verzamelaarster voor dit bundeltje bestemd. Om redenen voor derden van geen belang, liet ik het blijven bij dit aantal. Dit ter verklaring van het tamelijk „abrupte" slot. N.

UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 13 04 01 09 008 9